

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE

Klasiskās filoloģijas un antropoloģijas studiju nodaļa

**PERSEFONES MĪTS LITERĀRAJOS AVOTOS:
SIMBOLISKAIS ASPEKTS**

BAKALaura DARBS

Autore: **Maruta Gasaite**

Stud.apl.Nr. mg12052

Darba vadītāja: *Dr.philol.*, doc. Brigita Cīrule

20__._._____

RĪGA 2015

Anotācija

Bakalaura darba Persefones mīts literārajos avotos: simboliskais aspekts mērķis ir izpētīt Persefones mīta izmantojumu antīkos literāros avotos, koncentrējot uzmanību uz šī mīta simboliskās nozīmes atklāsmi un mīta nozīmi katrā konkrētos sengrieķu un seno romiešu autoru dzejas tekstos.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, tiek apzināti zinātniskie pētījumi par bakalaura darba tēmu ar mērķi noskaidrot, cik tāl šī tēma tajos aplūkota, kā arī, lai atlasītu materiālu darba teorētiskā pamata veidošanai.

Bakalaura darba gaitā tiek izpētīts, kas ir Persefones mīts, kur tas tiek fiksēts, kādi līdzekļi izmantoti, lai to atklātu, un ko šis mīts atklāj.

Pētījuma laikā tika atklāts, ka Persefones mīts jaunavas tēlu iekapsulējis laikā un rada priekšstatu par dažādām situācijām, kurās šo mītu var izamntot kā etalonu rīcību novēršanai vai pieļaušanai, balstoties uz iepriekš zināmiem faktiem par lietu virzību.

Atslēgvārdi: Persefone, mīts, simbols, auglība, neauglība

Annotation

Theme of bachelor`s work is Myth of Persephone in Literary Sources and its Symbolic Aspect. Authors target is to research myth of Persephone and its usage in antique literature, paying attention to its symbolic meaning and the meaning of the myth in every ancient greek and roman author poetry.

In order to achieve the target, author has looked into scientific researches about bachelor`s theme with a purpose to find out, how detailed information has been shown in them, as well as to pick out material for building the basis of theoretical part.

During the research author discovered, what is myth of Persephone, where it has been written, and what kind of sources has been used to discover it and what this myth means.

Author discovered that the myth of the Persephone has frozen the character of the virgin in time and that it makes the impression of different situation in which they can use it as an ethalon to avoid or allow certain act in situations, basing everything on previous known facts about movement of events.

Key words: Persephone, myth, symbol, fertility, infertility

Saturs

Ievads	5
1. MĪTS, SIMBOLS, TĒLS UN TROPI LITERĀRĀ DARBĀ	8
1.1. Konteksts un tēls, to nozīme literārā darbā.....	8
1.2. Mīts, tā nozīme literārā tekstā.....	9
1.3. Simbols, tā nozīme literārā tekstā.....	12
1.4. Tropi, to nozīme literārā tekstā.....	14
2. PERSEFONES SAISTĪJUMS AR DZĪVO VALSTĪBU	17
3. PERSEFONES SAISTĪJUMS AR MIRUŠO VALSTĪBU.....	26
Secinājumi.....	34
Izmantotā literatūra un avoti	36

Ievads

Persefone pēc grieķu mitoloģijas ir pazemes un mirušo valstības dieviete. Zeva un Dēmetras meita. Vēlāk pēc galvenajiem mīta notikumiem viņa ir Aīda sieva. Mīts vēsta, ka kādā saulainā dienā Persefone ir vākusi pļavā ziedus savai mātei Dēmetrai, lai to iepriecinātu, un kādā brīdī zeme ir atvērusies un no tās ar saviem tumšajiem un baisajiem zirgiem ir izjājis pazemes valdnieks Aīds, kurš nolaupījis jaunavu pazemē. Pirms meitene pazudusi, viņa paspējusi iekliegties, ko neviens izņemot saules dievu Hēliju un dievieti Hekati nedzirdēja. Tomēr viņas gādīgā māte Dēmetra sajutusi, ka kaut kas nav kārtībā un gājusi meklēt meitu. Satikusi vienīgos nolaupīšanas lieciniekus tie viņai pastāstījuši, kas noticis. Tad Dēmetra gājusi meklēt meitu neskaitāmas dienas. Tā arī meitu nekur neatradusi viņa gājusi tik tālu, ka nonākusi līdz Eleusīnai, kur viņu laipni uzņēmušas sievietes savās mājās. Skumju pārņemta viņa dzīvoja kopā ar šīm sievietēm un palīdzēja audzināt bērnus, pārvērtusies par vecu sievieti. Vēlāk, kad Aīds atļāvis Persefonei pamest pazemi, lai staiktu māti viņš viņai iebarojis granātābola sēkliņas, kuru dēļ viņa uz zemes nevarētu uzturēties visu laiku. Tad Hermeja pavadībā Persefone satikusi savu māti, un runājot ar viņu abas sapratušas, ka Aīda viltības dēļ, Persefonei nāksies atgriezties atkal pazemē. Tā aizsākās Persefones valdīšanas laiks pazemē, un gadalaiku mija virszemē. Pateicoties Dēmetras skumjām un Persfones nedienām. Mīts par Persefoni ir sastopams vairākos antīkajos literārajos avotos. Visbiežāk ar šo tēmu ir iespēja saskarties populārajos Homēra, Vergilija, Hesioda un dažādu citu autoru darbos. Šis mīta sižets ir apspēlēts ne tikai antīkajā pasaulē, bet arī mūsdienu literatūrā, mākslā, teātrī un kino tas ir sastopams kas padara šo tēmu aktuālu arī mūsdienās. Tāpēc ir interesanti noskaidrot, kas ir šis sižets, kurš ir tik bieži izmantots dažādās jomās arī šobrīd.

Darba autorei pētījuma laikā ir bijusi iespēja saskarties ar dažādiem pētījumiem par persefones tēlu vai mīta sižetu, taču nav bijusi izdevība iepazīt darbu ar līdzīgu saturu šim pētījumam.

Bakalaura darba mērķis: Izpētīt Persefones mīta izmantojumu antīkos literāros avotos, koncentrējot uzmanību uz šī mīta simboliskās nozīmes atklāsmi un mīta nozīmi katrā konkrētā sengrieķu un seno romiešu autoru dzejas tekstā.

Uzdevumi, kuri tika izvirzīti mērķa sasniegšanai:

1. Izmantojot oriģināltekstu tulkojumus, atlasīt pētīšanai nepieciešamos dzejas tekstus, kuros autori izmantojuši mītu par Persefoni, cenšoties izprast šī mīta simbolisko nozīmi katrā darbā kā vienotā veselumā.

2. Apzināt zinātniskos pētījumus par bakalaura darba tēmu ar mērķi noskaidrot, cik tāl šī tēma tajos aplūkota, kā arī lai atlasītu materiālu darba teorētiskā pamata veidošanai.
3. Izmantojot teorētisko literatūru, noskaidrot darba izstrādei nepieciešamos pamatjēdzienus, proti, kas ir simbols un tēla simboliskā nozīme literatūrā; inkorporēt atziņas darba teorētiskajā daļā. Teorētiskajā literatūrā noskaidrot arī, kādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi vislabāk palīdz atklāt tēlu daiļdarbā.
4. Balstoties uz izpratni par simbolu, simbolisko nozīmi, klasificēt Persefones mīta simboliskās nozīmes un analizēt tās, pievēršot uzmanību arī Persefones tēlam konkrētos tekstos, izmantojot gan tulkojumus, gan oriģināltekstus; oriģināltekstu izmantojums nepieciešams tieši Persefones tēla atklāšanai.

Bakalaura darbs ir strukturēts trīs pamatnodaļās. Pirmā ir *Mīts, simbols, tēls un tropi literārā darbā*, Otrā ir *Persefones saistījums ar dzīvo valstību*, un trešā ir *Persefones saistījums ar mirušo valstību*. Teorētiskajā daļā, kura ietver vienu nodaļu un četras apakšnodaļas tiek apskatīti pamatjēdzieni, kurus nepieciešams apzināt, lai varētu izpildīt izvirzīto mērķi un atklātu, kuri mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi vislabāk palīdz atklāt tēlu daiļdarbā. Kā piemēru var minēt šādus problēmjasautājumus, kas ir mīts un simbols, kā tie atklājas literārā darbā? Kuri ir visnoderīgākie mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi tēla un mīta atklāšanai darbā u.c. Teorētiskās nodaļas pirmajā apakšnodaļā par konteksta un tēla nozīmi literārā darbā, lai labāk izprastu veicamās analīzes manieres, nepieciešams apskatīt tēlu kā atsevišķu pozīciju, kas ļauj pietuvināties kontekstam un līdz ar to arī pašam mītam. Izdalot šīs apakšnodaļas tik sīkumaini ir sniegta iespēja paskatīties uz mērķa pilnveidošanu ar vieglāku skatu, jo ir iespēja apskatīt detalizētāku iedalījumu vienam veselumam.

Bakalaura darba otrajā nodaļā jeb empīrija sākumā (*Persefones saistība ar dzīvo pasauli*) tiek apskatīta Persefones sasaiste ar visiem simboliem un notikumiem, kas pievērš viņas tēlu dzīvībai, auglībai un zemei. Jo tieši šīs ir vienas no galvenajām vadlīnijām, kuras palīdz atklāt mīta nozīmi literārā darbā. Šajā nodaļā iekļaujas vairāki literāri avoti, kuros minēta šī jaunava.

Turpat trešā darba nodaļa, kura veltīta Persefones saistībai ar mirušo pasauli, sniedz iespēju paraudzīties no cita skatu punkta uz Persefones mītu un tā simbolisko nozīmi.

Teorētiskajā darba daļā izmantotā literatūra iekļauj šādas grāmatas un darbus: Janīnas Kursītes *Dzejas vārdnīca* sniedza izpratni par dažādām svarīgām definīcijām, kuras nepieciešamas darba izstrādei. Šī grāmata tika izvēlēta, jo tajā ir autorei tuvāki definīciju skaidrojumi, un papildus iekļauti citāti no dažādiem autoriem, kuri paver plašāku skatu punktu uz vārdu nozīmi. Vitolda Valeiņa grāmatas *Ievads literatūrzinātnē* un *Literatūras teorija* sniedza dziļākus definīciju izklāstus un piedāvāja plašāku domu klāstu par to nozīmi. Andra Rubeņa grāmata *Cilvēks mītiskajā pasaules ainā* palīdzēja izskaidrot mīta nozīmi, un ārzemju filozofu izteiktajām domām sniedza komentārus. Džona Antonija Boudena Kudona (*John Anthony Bouden Cuddon*) grāmata *Literary terms and literary theory* līdzīgi kā Janīnas Kursītes grāmata palīdzēja izprast terminu nozīmi un sniedza vairākas atziņas darbam. Franču filozofa Kloda Levī – Strosa (*Claud Levi-Strauss*) darbs *Structural Anthropology* palīdzēja saskatīt vairākas domas mīta interpretācijai, un pielīdzināt filozofiskas domas darbam. Tika apskatīti arī dažādi citi darbi, kuri deva papildus skatījumu tēmām saistītām ar pētījumu, taču netika izmantoti padziļinātākai izpētei.

Darbā sastopamo tulkojumu veikšanai pārsvarā ir izmantoti literāro darbu tulkojumi, jo tie daudz neatšķirās ar autores veiktajiem, taču ir sniegti arī autores veidotie, kuri veikti ar Lidela un Skota (*Liddell and Scott`s*) Grieķu – angļu vārdnīcas (*Greek – English Lexicon*) palīdzību, kā arī latīņu valodas citātiem izmantota 1955.gada Latīņu – latviešu valodas vārdnīca. Darba tēmas apjoma dēļ netika izmantots kāds konkrēts literārs avots, bet tie bija vairāki. Kā galvenie darba mērķa sasniegšanai tika izmantoti Homēra *Himna Dēmetrai* un *Odiseja*, Vergilija *Eneida*, Hesioda *Teogonija*.

Darbā ar treknrakstu ir iezīmēti vārdi, kuri izcelti, lai pastiprinātu nozīmi vai izceltu leksēmas svarīgumu.

1. MĪTS, SIMBOLS, TĒLS UN TROPI LITERĀRĀ DARBĀ

1.1. Konteksts un tēls, to nozīme literārā darbā

Konteksts no latīņu nomena *contextus*. Burtiskais tulkojums ir savienojums, plašākā izklāstā, kāda izteikuma daļas (frāzes, rindas, panta u.tml.) kopēja jēga, kas kļūst saprotama un novērtējama, tikai iepazīstoties ar visu tekstu. Konteksta pamatā ir mītizēts priekšstats par literārajiem tekstiem kā kopēja, vienota mīta – veseluma (konteksta) sastāvdaļām.¹ Dažkārt kopējo jēgu neizdodas uztvert no izlasītā darba, jo nav iepriekšēju zināšanu par konkrētu mītu vai visiem zināmu domu. Tomēr ne vienmēr izdodas uztvert vai neuztvert kontekstuālo jēgu zināšanu dēļ. Tas saistīts ar to, ka kontekstiem ir iespējami vairāki veidi. Konkrēts iedalījums literatūrzinātnē nav ieviests, tomēr ir izteiktas vairākas idejas.

Vistuvākais kontekstu iedalījums šim pētījumam būtu sasaistāms ar latviešu literatūrkritiķa un rakstnieka izteikto iedalījumu konteksta veidiem, kuri ir trīs. Pirmais jeb personīgais konteksts ir tas, kad viss, kas ir izlasīts, pieder kādai personai. Nākamais ir superkonteksts, kurā ietilpst viss rakstītais: tas ir diezgan mīklains un haotisks veidojums, kuru viens cilvēks nespēj aptvert, un tāpēc neviens nezina, kas īsti šajā superkontekstā ir. Trešais iedalījums ir ideālais konteksts, kurā atrodams arī tas, kas nav sarakstīts, bet kam vajadzētu būt sarakstītam. Šo tukšumu ietekme (to var arī neapzināties) var būt vēl jūtāmāka nekā reāli esošā konteksta ietekme; vēl vairāk – tukšumi ietekmē reālo kontekstu.²

Kā atbilstošāko konteksta veidu varētu piemērot ideālo kontekstu, jo kā visos Persefones mītos iztrūkstošā daļa ir viņas emocijas, kuras netiek aprakstītas. Pārsvārā visos mītos uzsvars tiek likts uz darbību risinājumu, nevis personu izjūtām. To var arī saukt par iztrūkstošo konteksta daļu, bez kuras tāpat var noprast emocijas, kuras pārņem tēlu.

Tēls ir „iekšējās realitātes” iemītnieks, kas atdzīvojas literatūrā un mākslā, pārvēršoties varoņos, personāžos, dabas stūrīšos, kas vienlaikus var būt noskaftīti „ārējā realitātē”, gan arī radušies „tur kaut kur” (sapņos, vīzijās, rakstniekam sēžot pie rakstāmgalda). Literatūras tēli var izrietēt gan no veselā saprāta loģikas (reālisma, naturālisma virzienā), gan no mītiskās

---

¹ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2002, 215.lpp.

² Ibid.

loģikas (romantismā, simbolismā, sirreālismā).³ Tēlam nav konkrētas definīcijas un raksturojuma. Katru tēlu, ko iespējams saskatīt kādā darbā ir īpaši izdomājis darba autors. Lai gan daži autori raksta par jau sabiedrībā pazīstamiem tēliem un personāžiem, kādā notikumā, tomēr katrs autors piešķir tiem savu iztēles daļu. Tēls var būt ne tikai persona, tas var būt arī kāds nedzīvs priekšmets vai dabā sastopams objekts, tā var būt lieta, kura atdzīvināta ar personifikāciju plīdzību. Šī konkrētā pētījuma galvenais tēls - Persefone, ir radusies literatūrā no mītiskās loģikas. Šis tēls ir radies no mīta, kurš pastāv nenosakāmu laika posmu, tomēr dažādos literāros darbos, kuri tapuši vēlāk par laiku, kad seno grieķu un romiešu dievi dzīvoja uz zemes, tēla rekonstrukcija tiek veidota atšķirīgi katrā darbā.

Tēla izveidei noder visi valodas līdzekļi (leksika, salīdzinājumi, metaforas u.c.), kas atbilstoši rakstnieka mākslinieciskajam nolūkam palīdz lasītājam pāriet no vārdiem kā jēdzieniem uz priekšstatiem.⁴ Konkrētajā pētījumā biežāk izmantotie valodas līdzekļi tēlu raksturošanai un priekšstatu gūšanai ir metafora un epitets.

1.2. Mīts, tā nozīme literārā tekstā

Šajā bakalaura darba daļā tiks apskatīts mīts, tā simboliskais lietojums teorētiskās nostādnēs. Ir svarīgi apzināt mītu un simbolu, lai labāk izprastu Persefones tēla interpretāciju dažādos literāros darbos. Darba teorētiskajā daļā tiks apskatīti tādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi jeb tropi, kā metafora un epitets, kuriem ir sava loma mīta un mitoloģiskā personāža simboliskās nozīmes atklāsmē.

Mīts no sengrieķu nomena *μῦθος* ir tas, kas mijas, stāsts jeb stāsti, kas balstīti un veidoti saskaņā ar mītiskās domāšanas "loģiku" un atspoguļo kādas cilts, tautas sakrālo vēsturi, pasaules, cilvēku, dažādu zemes un debesu objektu rašanos. Mīta pamatā ir cikliska laika izpratne. Tas, kas bijis sākumā, atkārtojas gadskārtās un citos pārejas laikos, tāpēc kosmogoniskie un antropogoniskie stāsti līdz ar attiecīgajiem rituāliem tiek regulāri atkārtoti.⁵ Šādu interpretējumu par mītu ir iespējams iegūt Janīnas Kursītes grāmatā *Dzejas vārdnīca*, tā gan nav vienīgā definīcija mītam, taču pietiekoši skaidra.

Tomēr ir nepieciešams apskatīt vairākas citas teorijas par to, kas īsti ir mīts, lai skatījums būtu pilnvērtīgāks. Literatūrzinātnieks Vitolds Valeinis mītu uztver kā teiku. Mīti senatnē radās no pasaules radošo pirmcēloņu iluzoriem skaidrojumiem, kā teiksmas par

³ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2002, 409.lpp.

⁴ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 85.lpp.

⁵ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2002, 260.lpp.

dieviem un varoņiem. Plašā jaunlaiku nozīmē mīti nav saistīti ar ticību dieviem, tie ir brīvi no mitoloģiskās pasaules izpratnes un tiek lietoti tikai kā mākslinieciski līdzekļi, kā dabas parādību personificējumi. Agrākie ar dievu pasauli saistītie tēli tagad kļuvuši par cilvēka dabas simboliem, par ideāliem cilvēka rīcībai.⁶ Uz šādu mīta izpratni iespējams balstīt pētījumu. Arī šajā darbā agrākie mītu tēli tiks skatīti kā simboli lietām vai parādībām.

V.Valeinis piemin franču filozofu/antropologu Klodu Levī – Strosu, kas par mītu izsakās citādāk, nekā citi teorētiķi un tās jomas pētnieki. Viņš mītu nosauc par „mašīnu, kas iznīcina laiku, orientē cilvēku uz kādu augstāku kārtību, kas nav pakļauta graužošanai laika iedarbībai. Mīts ir vienīgā iespējamā, mūžīgā norišu forma un vienīgais patiesais īstenības atspoguļojums tiem, kas to pieņem un kas tajā dzīvo.”⁷ Tātad tie, kuri pakārto savu dzīvi mītiskajai domāšanai, nav pakļauti tādām laika ritējumiem, kā citi. Viņiem notikumi neplūst pēc kārtības kā kaut kas ir sācies, tad turpinās, tad beidzās un seko nākamais notikums. Viņiem pagātnes notikumi ir arī tagadnes notikumu virzītāji. Principā notikumi nemainās un neplūst uz priekšu. Daudzas lietas vienkārši neizmainās. Tādu pašu kustību var piedēvēt arī literatūrai, ja ir iesaistīts mīts. Viss risināsies pēc noteiktas domas un iepriekš zināmas notikumu virknes. Mēs jau iepriekš esam guvuši zināšanas par kādu mītu, un autors to pieminot vai atkārtojot, lasītājam jau sniedz zināmu notikumu virknējumu uz priekšu. Tāpēc var teikt, ka laiks neko neietekmē, jo notikumi balstīti uz zināmas bāzes.

Mīts laika gaitā ir zaudējis savu reliģijas daļu, kas sākotnēji bija mīta galvenā sastāvdaļa. Grieķu mīti antīkajā pasaulē bija kā bībele kristīgajā pasaulē. Mīti agrāk bija kā etaloni cilvēku rīcībai, un bieds par nelaiemes atnākšanu nepareizas rīcības gadījumā. Ticība mītiem savā veidā ir novēršanās no reālās pasaules, bet tas palīdz saglabāt raksturā labās īpašības, ticot kam pārdabiskam un reizē arī nereālam, mēs sevi ierobežojam un neļaujam prātam „iziet no rāmjiem”. Mīts sevī ietver pavisam citu laiku, kas norobežo no pārējās pasaules, to kuri ar mītisko domāšanu dzīvo mītā.

Latviešu filozofs Andris Rubenis savā grāmatā *Cilvēks mītiskajā pasaules ainā* min, ka „mitoloģija ir tāda pasaules apguves pakāpe, kurā cilvēkiem nerodas un arī vēl nevarēja rasties jautājums par mīta adekvātuma, patiesīguma atbilstību īstenībai.”⁸ Kas liecina par cilvēku daļēju naivumu un „tumsonīgo prātu”, jo tie nespēja redzēt pasauli citādāk. Viņi nespēja iedomāties pasauli bez saviem dieviem, mītiskajām būtnēm un mītiem, kas radušies pateicoties šiem kritērijiem. „Mīts visu vērš dzīvu, apveltī ar dvēseli, tā ietvaros viss ir

⁶ Valeinis V. *Literatūras teorija*. Rīga: Zvaigzne, 1982, 50.lpp.

⁷ Rubenis A. *Cilvēks mītiskajā pasaules ainā*. Rīga: Zvaigzne, 1994, 14.lpp.

⁸ Rubenis A. *Cilvēks mītiskajā pasaules ainā*. Rīga: Zvaigzne, 1994, 11.lpp.

iespējams.”⁹ Šī doma par mītu, ko ir izteicis A. Rubenis, atkārtoti apstiprina, iepriekš minēto domu par laiku, ko ietver mīts. Tas ir nenosakāms un neaptverams, tam nav robežu. Mīts ir gluži kā cita pasaule, kurā var notikt itin viss, ko var iedomāties vai neiedomāties.

K. Levī – Strosa atziņa, ka mītiem ir daudzveidīgi personāži un sarežģīti apstākļi, kurus var reducēt, analizējot pēc vienkāršām epizodēm, kas veido mīta „kristālisko režģi”, noved pie turpmākā secinājuma, ka mītu var „lasīt” gan diahroni t.i. vispārpieņemtā veidā, gan sinhroni jeb analītiski, kas abos gadījumos ļauj uztvert galveno mitoloģisko vēstījumu. Tādējādi mīta uzdevums ir, izmantojot neapzinātus paņēmienus, radīt iespaidu par pretrunu atrisināšanu, kaut gan patiesībā tas nav iespējams.¹⁰

Mītu vienmēr piesaista pie kaut kā rašanās. Mīts izskaidro, kā kaut kas sāka eksistēt. Tas iemieso sajūtas un konceptu. Daudzi mīti izskaidro dabas procesus un kosmiskos spēkus.¹¹ Dažādos pieņēmumos par to kā vajadzētu norisināties dažādiem procesiem, mēs liekam sev par piemēru personas un darbības, kuras atraujam no mītiem, piemēram, domājot par gadalaikiem, mēs sasaistam mītu par Persefoni, kas ir šī pētījuma centrālais objekts.

„Mītiski simboliskā dzīve nodrošina kolektīvo atmiņu, veido identitāti, vienotību, uzmundrina tautu, kura ir ļoti noturīga pret ārēju spēku, bet ātri izirst, ja tai atņem tēlus, sagrauj formulas, kuras to vieno.”¹² Šāda atziņa no A. Rubeņa apstiprina domu, ka mīts, iekļaujot sevī jau zināmu informāciju, pārvēršas par simbolu, ko savukārt var veikli pielietot literatūrā, raksturojot kādu tēlu. Vai arī vēloties „izvilkt” no teksta tēlu, kas simbolizē kādu ziņu.

„Mīti ir plaši interpretēti konfliktējošos veidos: kā kolektīvie sapņi, kā iznākums estētiskai spēlei, vai kā rituāla bāze.”¹³ Šādu mītu iezīmju piedāvājumu sniedz K. Levī-Stross, kurš kā jau iepriekš minēts, arī vienīgais piedāvā tik plašu un nebijušu mīta interpretējumu. Tomēr šie nedaudzie skatījumi uz mīta izmantojumu nederēs pētījumā, kur mīts tiek vairāk uztverts kā simbols, kas nes noteiktu ziņu, caur literāru darbu, lasītājam. Janīnas Kursītes grāmatā *Literatūras teorija* ir iekļauts rakstnieces Margitas Gūtmanes izteiciens par mītu „Kas mītu spēj definēt, tas to nav sapratis; tikai tas spēj mītu saprast, kas pats tajā dzīvo. Mīta raksturīgākā īpašība ir tieši tā, ka to nevar definēt.”¹⁴ Šāds izteiciens vēlreiz apstiprina arī franču filozofa K. Levī – Strosa izteikumu par mītu, ka tas netiek

---

⁹ Ibid., 12.lpp.

¹⁰ Ibid., 15.lpp.

¹¹ Cuddon J. A. *Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin books, 1998, p. 526.

¹² Rubenis A. *Cilvēks mītiskajā pasaules ainā*. Rīga: Zvaigzne, 1994, 16.lpp.

¹³ Levi-Strauss Claude *Structural Anthropology* <http://mural.uv.es/madelro/myth.html> (skatīts 02.04.2015.)

¹⁴ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2002, 261.lpp.

iespaidots no laika, jo mīts sevī ietver cita veida laiku, nekā pārējā pasaule ārpus tā. Mītam nevar atrast arī vienu konkrētu definīciju, bet tikai aprakstošas iezīmes tam, ko tas spēj sniegt. Kā viena no literārajām funkcijām mītam ir tā, ka tas palīdz izprast sižetu un kādu papildus vēstījumu, ko autors cenšas piedāvāt lasītājam.

1.3. Simbols, tā nozīme literārā tekstā

Termins „simbols” ir cēlies no sengrieķu valodas, no verba *συμβάλλειν* (salikt kopā), savukārt no šī vārda radies nomens *τὸ σύμβολον* (zīme).

Vitolds Valeinis savā grāmatā *Ievads literatūrzinātnē* izsaka domu, ka „simbols balstās uz parādību paralēlismu, ka tas ir tēls, kas nosacīti pārstāv noteiktu ideju.”¹⁵ Ar šāda veida definīciju par simbolu, ir iespējams saprast, ka simbols ietver sevī vairāk kā tikai kādu konkrētu nozīmi. Tas aptver veselu domu un uzskatu kopumu par kādu lietu, notikumu, personu vai ko citu.

Simbolisks tēls ir daudznozīmīgs, tas mudina veidot vairāk asociācijas ar citām zināmām lietām.¹⁶ Par simbolisku tēlu šajā pētījumā var runāt mazāk, tomēr nozīmes var attiecināt līdzīgas, jo mīts arī ir iespējams kā simbolisks atspoguļojums. Vesels mīts var būt kā simbols kādai noteiktai informācijai par kādu notikumu. Tātad simbols un mīts sasaucas viens ar otru, jo abi iekļauj sevī lielu informācijas apjomu, un pasniedz to cilvēkiem mazākā formātā.

V.Valeinis apgalvo, ka „grūti atšifrējami un ar mistiku saistīti simboli dzejai par labu nenāk.”¹⁷ Tas ir saistīts ar to, ka lasot tekstu, iekļautajiem simboliem ir jābūt viegli uztveramiem un saprotamiem, pretējā gadījumā daļa teksta un vēstījuma, ko tas iekļauj, var palikt neizprasta. Tāpēc simbolus izvēlās uz iepriekš zināma informācijas fona, vai asociāciju pamata. Citiem nezināmu un jaunieviestu personisku simbolu atšifrējums nebūs iespējams, ja tas ir zināms tikai autoram. Veicot šo pētījumu, autorei būs nepieciešams izvēlēties visiem zināmus un jaušamus simbolus, lai nerastos iztrūkums sniegtajā informācijā, un lasītājiem būtu iespēja saprast sniegtos apzīmējumus.

Savukārt, atkāpjoties no literatūrzinātnieka domām un pievēršoties tam, ko ir teikuši simbolisti, ka „simbols ir mīta sastāvdaļa, kura ir atrauta no mīta, tāpēc simbols saglabā

---

¹⁵ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 105.lpp.

¹⁶ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 106.lpp.

¹⁷ Ibid.

atmiņu par veselumu t.i. mītu. Simboli kā vārdi, bet mīti kā to savirknējums veselās frāzēs – tekstos,¹⁸ mēs varam noprast, ka simbolam ir jābūt iepriekš noteiktam un zināmam. To piešķir kā apzīmējumu. Janīna Kursīte norāda, ka „ir iespējams pietuvoties tēliem caur simboliem vai simboliem caur tēliem.”¹⁹

V.Valeinis piemin filozofu Plotīnu kā pirmo, kurš runā par simbolu kā māksliniecisko tēlojuma līdzekli. Saskaņā ar Plotīna uzskatu māksla tēlos ietver lietu jēgu, nevis vienīgi atdarina esošās, atsevišķās parādības. Ja par tēla galveno saturu uzskata otro plānu, jeb vispārinošo, bet pirmo un redzamo, atsevišķo tikai par norādījumu, mājienu uz to, tad tādām tēlam ir simbolisks raksturs. Izcili mākslas tēli parasti iedalās divās grupās, tie pārtop par sugas vārdiem vai par simboliem ar vispārinošu filozofisku raksturu. Pēdējie nereti paceļas līdz mītam, tas ir, tēliem, kuri pārstāv cilvēka dzīves un būtības pamatspēkus.²⁰ Tātad mīts un simbols savijas un papildina viens otru. Bez simbola mīts nevarētu sniegt vēlamu priekšstatu par stāstu, ko tas ietver. Un bez mīta simbols būtu tikai sugas vārds, kas nepilda lielāku funkciju un neparāda neko vairāk kā konkrētu nosaukto lietu. Simbols izsaka sašaurinātā veidā lielāku informācijas apjomu. Tas sniedz iepriekšēju iespaidu un informāciju par kaut ko, kas vēl nav izzināts. Piemēram, neizlasot grāmatu kā tādu, bet vadoties pēc tās virsraksta, ja tajā tiek iekļauts kāds simbolisks vārds, ir iespēja nojaust par tās saturu, un izvērtēt iespēju lasīt to vai nelasīt. Simboli atklāj mums lielāku informācijas daudzumu, aiztaupot laiku un aptverot vairāk domu nekā tas ir iedomājams.

V.Valeinis savā grāmatā *Literatūras teorija* iekļāvis literatūrkritiķa/ literatūrvēsturnieka Teodora Zeiferta teikto par to, ka literatūrā pastāv iespēja tēlam iegūt simbolisku nozīmi. Grāmatas autors šo atziņu nav noliedzis, taču piebilde, ka ne jau visi tēli to iegūst. Atkarībā no vispārinošās simbolisma pakāpes ne katru tēlu uztveram kā simbolu.²¹ Ja tēls sevī vai savā rīcībā neiekļauj cilvēkiem vispārzināmas lietas, kas asociējas ar kādu notikumu vai citu tēlu, tad ir grūti apzināt šo jauno tēlu kā kādu simbolu. Mēs kā lasītāji literatūrā cenšamies saskatīt dažādas dogmas, alūzijas un veidot asociācijas ar sev zināmām lietām. Kad ir apzināta tāda doma, tad veidojas katram savs simbols uz kādu tēlu, par kādu citu raksturu dzīvē. Bet, ja nav iespējams literārajā tēlā saskatīt ko tādu, kas veido mītu, neveidojas simbolisks tēls. Turpat V.Valeiņa *Literatūras teorijā*, atrodams arī R.Klaustiņa teiktais, ka par simboliem var saukt ne visus tēlus, bet tikai tādus, kuros viegli uztverams visiem zināms tradicionāls saturs, ignorē

---

¹⁸ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga:Zinātne, 2002, 370.lpp.

¹⁹ Ibid., 372.lpp.

²⁰ Valeinis V. *Literatūras teorija*. Rīga: Zvaigzne, 1982, 47.lpp.

²¹ Valeinis V. *Literatūras teorija*. Rīga: Zvaigzne, 1982, 47.lpp.

simbola individuāli radošo pusi, liecina par to, ka, lai simbols pastāvētu, tas pieprasa noteiktu iepriekš zināmu informāciju.²²

Simbola galvenais nosacījums būtu - nojaust otro plānu, kas arī ir simbola valdzinājums. Simboli literatūrā ir nepieciešami, lai lasītājs spētu pēc iespējas labāk vadīties darbā un labāk izprastu visu tā nozīmi. Katrā darbā ir iespēja saskatīt vienu vadošo tēla simbolu un otrā plāna simbolus, kas turpina izteikt tēla nozīmi, tomēr no cita skatu punkta. Viens tēls literatūrā var simbolizēt vairākas lietas, kuras savā starpā var nebūt saistītas, vai tieši pretēji, kuras nevar iztikt viena bez otras papildinot tās.

Literārais simbols veido „bildi” ar konceptu (vārdi paši ir kā simbols). Simbols var būt gan publisks, gan privāts, gan plašāk lietots, gan lokāls. Simboli pastāv, lai tos izteiktu.²³ Simboli, kas tiek plašāk lietoti ir visiem labi zināmi apzīmējumi, pēc kuriem var vadīties jebkurš cilvēks. Tiem piekļaujas arī publiski lietotie simboli. Taču privātie un lokālie simboli ir mazāk atpazīstami. Tie tiek lietoti mazākā personu grupā, vai kādā konkrētā nozarē. Lokālie simboli var iekļaut sevī, kāda noteikta literāra darba apzīmētos simbolus. Simbols literārā darbā var funkcionēt kā tropos, kas semantiski bagātina tekstu.

1.4. Tropi, to nozīme literārā tekstā

Tropi- pārnestā nozīmē lietoti vārdi un teicieni. Nozīmju pārnesumiem var būt dažāds pamats, sakars. Tropu iedalījums: metafora, personifikācija, alegorija, metonīmija, sinekdoha, ironija, humors, hiperbola u.c.²⁴ Līdzās simboliem pētījumā vadošie un izpētei nepieciešamie tropu veidi ir epitets un metafora.

Epitets radies no sengrieķu valodas adjektīva *ἐπίθετον* (pieliktais). Māksliniecisks apzīmētājs, kam jāpaspilgtina iespaids par attēlojamo objektu.²⁵ Epitets parasti ir īpašības vārds vai frāze, kas izsaka kādu kvalitāti vai atribūtu, kas ir raksturīgs personai vai lietai.²⁶ Ar epitetiem var spilgti norādīt ne tikai uz spožo izskatu, bet arī veiksmīgi pievērst uzmanību kādai rakstura kvalitātei, jo pēc izskata var noteikt arī raksturiezīmes tēlam, protams, ne visas. Epiteti ļauj pacelt vai pazemināt tēla labumu vai sliktumu, kā arī ne tikai tēla, bet vietas vai lietas aprakstu.

---

²² Ibid.

²³ Cuddon J.A. *Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin books, 1998, p. 885.

²⁴ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 102.lpp.

²⁵ Ibid., 142.lpp.

²⁶ Cuddon J.A. *Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin books, 1998, p. 282.

Epitetu var tekstā neatšķirt no vienkārša apzīmētāja, taču to atšķirīgās funkcionālās īpatnības tāpēc vien nav ignorējamas. Visbiežāk epiteti ir īpašības vārdi, taču ne vienmēr, dažreiz tie var būt arī lietvārdi, apstākļa vārdi vai divdabji.²⁷ Biežāk sastopamie epiteti ir īpašības vārdu formā, kuri labāk parāda aprakstāmā objekta kvalitātes. Epitetus var iedalīt vairākās grupās pēc to aprakstošajām funkcijām. Lai labāk varētu izprast pētījumā izmantotos epitetus, ir jāapskata visi to veidi un jāveic atlase, lai apzinātu nepieciešamos epitetu veidus.

Epitetus iedala redzes, dzirdes un garšas epitetos.²⁸ Tāpat kā cilvēkam ir šāda veida maņas, tā arī epiteti apraksta šāda veida īpašības. Tiek aprakstīta kādas maņas darbība, piedēvējot to kādai lietai vai parādībai u.c. Epitetus iedala ne tikai pēc maņām, kas piemīt cilvēkiem, bet arī pēc emocionālās tonalitātes.

Iespējamie epitetu patosa veidi: slavējoši, humoristiski, ironiski, elēģiski, romantiski, sentimentāli utt. Īpašs epiteta paveids ir oksimorons, kas neloģiskā veidā jeb pretstatā parāda apzīmējumu vārdam. Epiteti var saplūst arī ar metaforu, ja tiek izmantota pārnesta nozīme tiešās nozīmes vietā.²⁹

Vārds metafora cēlies no sengrieķu nomena *μεταφορά* (pārnesums). Tā ir runas figūra, kurā viena lieta ir aprakstīta ar citas lietas iezīmēm. Tā ir pamatfigūra dzejā.³⁰ Atšķirībā no salīdzinājuma, kas norāda uz līdzīgumu (īstu vai iedomātu) starp divām lietām vai priekšmetiem, metafora parasti norāda uz vienu konstantu pazīmi, kas vieno divus priekšmetus vai lietas.³¹ Vitolds Valeinis ir teicis, ka „metafora ir pamatā visiem tropiem, kas balstās uz līdzību.”³² Tātad jebkuru tropu, kas palīdz atšķirt kādu vārdu, uz cita vārda nozīmes līdzības pamata, varam sasaistīt ar metaforu, jo tā ir kā balsts.

Metaforas var būt gan verbālas, gan substantīvas. Verbālās metaforas izsaka darbību pie apraksta, bet substantīvās piedēvē vārdiem pasīvāku nozīmi, un kādu kvalitāti.³³ Šajā pētījumā abi šie metaforu veidi noderēs, lai apzinātu nepieciešamos aprakstus mītam. Metafora, ar savu plašo nozīmju un iedalījumu loku, palīdz saprast citus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, kā arī sniedz plašāku skatījumu uz tekstu. Pielīdzinot pareizi atrasto darbību vai aprakstu kādam vārdam, ir iespējams atklāt vēl paralēlu neskaitāmu domu skaitu, kas seko aiz šīm nozīmēm, iztēlojoties tām turpinājumu.

---

²⁷ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 100.lpp.

²⁸ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 100.lpp.

²⁹ Ibid., 101.lpp.

³⁰ Cuddon J. A. *Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin books, 1998, p. 507.

³¹ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2002, 251.lpp.

³² Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 102.lpp.

³³ Ibid.

Metaforas var iekļauties gan atsevišķos vārdos, gan tekstos, kuri var būt plaši un šauri.³⁴ Tas nozīmē, ka vesela tekstvieta var būt kā viena metafora, piemēram, aprakstot kādu darbību, kas tiek izvērsta ar tēlainu aprakstu veselā rindkopā, nezaudējot sākotnējo apraksta nozīmi. Savukārt, piemēram, īpašība kas piedēvēta cilvēkam, bet piemīt dzīvniekam, tiks raksturota vienā vai pāris vārdos, veidojot, šaurāku nozīmi.

Metafora izsaka gan pārnesto, gan tiešo nozīmi vārdiem. Kas sniedz savstarpējas attiecības starp abu nozīmju pārdomāšanu.³⁵ Domājot par vienu nozīmi, mēs nepametam arī otru. Abu veidu apzīmējumi neizpaliek tālu no iztēles, jo zemapziņā mēs apdomājam abas iespējas, kā tas varētu izpausties īstajā dzīvē, vai kādā konkrētā laikā. Katra cilvēka attīstītā domāšana „pieliktu savu pirkstu” pie nozīmes apzināšanas, kas varētu aizvest pavisam citur, nekā tas ir domāts, kad autors ir sastādījis tekstu, jo katram mazākā doma par kaut ko, raisa dažādākās asociācijas ar pieredzi no savas dzīves vai zināmas situācijas.

V.Valeinis grāmatā *Ievads literatūrzinātnē* ir minējis filozofa Aristoteļa domu par to, ka metaforas jālieto ar mēru, jo „pārmērība un pašmērķība padara tekstu gan raibu, gan krāšņu, bet pašu dzejoli (citā gadījumā var būt cita veida literārs teksts) vājina.”³⁶ Tātad pārmērīga metaforu lietošana var sniegt labu iespaidu par autora iztēli, taču samazināt labās domas par autora zināšanām, kādā jomā.

Apskatot šīs nodaļas veikto izpēti, par Kontekstu, tēlu, simbolu, mītu un tropiem, var secināt, ka šajā darbā tiks apskatīti mazāk zināmi simboli, taču to nozīmes ir plašāk lietotas, tāpēc no vairākiem simbolu veidiem tiks atlasīti daži, kuri pārstāv gan plašāku, gan šaurāku nozīmju loku. Bet saistībā ar mītu var secināt, ka tas kalpo gan kā informācijas avots, gan kā pētāmais objekts. Par izpētītajiem tropiem var spriest, ka pēc tiem tiks noteiktas galvenās iezīmes tēla atklāšanā un raksturošanā. Veicot tēla izpēti būs iespēja pietuvināties mītam un tā simbolsikajai nozīmei.

---

³⁴ Ibid., 103.lpp.

³⁵ Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne, 2007, 103.lpp.

³⁶ Ibid.

2. PERSEFONES SAISTĪJUMS AR DZĪVO VALSTĪBU

Persefones mīts ir sastopams vairākos antīkajos avotos, kuros paralēli nolaupīšanas sižeta apskatam, saskaņojoties ar mītu par Dēmetru, tiek radīta vienota mitoloģiska aina. Bieži vien antīkajos avotos mīti par Dēmetru un Persefoni tiek apskatīti kopā, balstoties uz abu personāžu radniecību (kā zināms, Persefone (*gr. Περσεφόνη*), agrāk saukta arī par Koru (*gr. Κόρη*) jeb jaunavu, ir Dēmetras (*gr. Δημήτηρ*) meita. Lai pamatotu Persefones un Dēmetras mītu ciešo sasaisti, nepieciešams iezīmēt galvenos notikumus mītā par Persefoni. Mīts vēsta, ka Persefone pļavā lasījusi ziedus, kad viņu ieraudzījis Aīds (*gr. Αϊδης*). Viņš iemīlējās meiteni, tāpēc ar savu brāli Zevu (*gr. Ζεύς, Κρονίδης*) sarunājās, ka nolaupīs un aizvedīs Persefoni sev līdzī pazemē. Kur abi valdītu pār mirušo pasauli. Šis notikums kalpojās par iemeslu Dēmetras izmisumam un līdz ar to arī zemes neauglībai. Tomēr šis nav vienīgais mīts, kurā lasītājs sastopas ar Persefoni, stāsti par viņas gaitām gan uz zemes, gan pazemē sastopami arī citos avotos un saistīti arī ar citiem mītiem. Piemēram, mītā par Orfeju un Euridīki, tieši Persefone ir tā, kas palīdz Orfejam viņa centienos atgūt sievu. Diemžēl, par spīti Persefones centieniem, Euridīke paliek pazemē, bet Orfejs atgriežas dzīvo pasaulē viens, jo neievēroja valdnieces norādījumus. Persefones tēls tiek parādīts no jauna skatu punkta stāstā par Mintu - Aīda mīļāko. Šajā stāstā viņa ieņem greizsirdīgās sievas lomu. Atklājot, ka Aīds savu uzmanību velta ne tikai viņai kā savai sievai, bet arī kādai nimfai, pazemes valdniece pārvērtusi vīra mīļāko par smaržīgu augu, sabradājot to ar savām kājām.

Par godu Persefonei antīkajā pasaulē pastāvēja vairāki kultī, kuru ietvaros tika veikti dažādi rituāli. Populārākie no tiem bija Eleusīnas mistērijas (*gr. Ἐλευσίνια Μυστήρια*) un Tesmoforija (*Thesmophoria*), kuros tika godinātas Persefone un Dēmetra.

Eleusīnas mistērijas sastāvēja no vairākām daļām, kuras notika gan pavasara mēnešos, gan rudens laikā, kad tika novākta raža. Svinības ilga trīs dienas. Attīrīšanās sākumā tika veikta mazgāšanās jūrā, tad tika ievērota trīs dienu badošanās, bet pašās beigās, kā galvenais pavērsiens, tika veikts noslēpumainais, centrālais rituāls. Šo iniciāciju laikā tika solītas priekšrocības pēcnāves dzīvē. Visticamāk, priekšrocības tika saistītas ar Persefoni. Nonākot pazemē, iespējams, dvēselei tika piešķirtas kādas prioritātes, kas saistījās ar Persefones pienākumiem, vai pat dvēseles nemirstība, kas bieži vien antīkajā pasaulē piesaistīja mirstīgo vēlmi to iegūt, lai gan baidīties no nāves nebija raksturīgi tā laika cilvēkiem. Tas varēja būt

saistīts arī ar pēcnāves dvēseles ceļojumu, kurš jāveic šķērsojot upi, vai stājoties tiesas priekšā, par ko plašāks izklāsts seko darba turpinājumā.

Tesmoforijas kults bija paredzēts vienīgi precētajām sievietēm. Līdzīgi kā Eleusīnas mistērijās, arī šeit tika ievērota izvairība no kādiem konkrētiem ēdieniem, bet ne gluži badošanās. Svinības arī risinājās trīs dienas, lai gan Atikas reģionā tas esot noticis piecas dienas. Oriģināli tas noticis Oktobrī, apmēram no 12.-14. datumam. Katra kulta diena tika saukta savā vārdā. Visu svinību laiku tika dedzinātas lāpas un veikti dažādi rituāli, kuri bija veltīti zemes auglībai.

Svinību laikā tika godināta zemes auglība un aizstāvētas sievietes, kas atsauca uz Dēmetras pienākumiem un Persefones likteni. Sievietes, kuras svinēja šos svētkus, atbalstīja sieviešu tiesības, cik nu tās bija iespējamās tajā laikā. Tas bija aizgūts no Persefones nolaupīšanas, kuras laikā viņai tika sagādātas ciešanas, tajā skaitā arī Dēmetras ciešanas zaudējot meitu. Dažos avotos tiek teikts, ka galvenais auglis, ko tajā laikā viņi esot ēduši, bijis granātābols, kas ir Persefones galvenais simbols, jo tieši šī augļa dēļ viņa nevar pilnībā atgriezties virszemē.

Senākais literārais darbs, kurā lasītājs var saskarties ar Persefones nolaupīšanas sižetu, ir Hēsioda *Teogonija*. Taču zināmākais un ar informāciju vispiesātinātākais literārais avots, kas saistīts ar Persefones mītu, ir Homēriskā himna *Himna Dēmetrai*, kura vēsta par Dēmetras dzīvi un Persefones nolaupīšanu. Savukārt, citos antīkajos avotos, kā Vergilija *Eneidā*, Homēra *Odisejā*, Ovidija *Fastos (IV)* un *Metamorfozēs (V)* u.c. ir pieminēta Persefone, taču netiek sniegts plašāks izklāsts par to, kā ir notikusi viņas nolaupīšana. Pēc klasiskā laika autori, kuri jau uzskatāmi par moderno laiku rakstniekiem, tādi kā amerikāņu rakstniece Keitlina Bevisa (*Kaitlin Bevis*) darbā *Persephone*, Eimija Kārtere (*Aimee Carter*) darbā *The Goddess Test*, un angļu dzejnieks un novelists Algernons Čārlzs Svinburns (*Algernon Charles Swinburne*), darbos *Hymn to Proserpine* un *The Garden of Proserpine*, u.c. Persefones nolaupīšanu ir izmantojuši kā papildus motīvu kādam notikumam, kas saistīts ar galveno darbības virzību, tādējādi Persefones mītu nostādot kā papildinājumu sižetam darbā. Šis fakts ir svarīgs tāpēc, ka parāda - Persefones tēls, kura atspoguļojums mitoloģijā nav tik bagātīgs, cik Dēmetras un citu dieviešu tēlu atspoguļojumi, ir pietiekami aktuāls un intriģējošs, lai tiktu izmantots arī moderno laiku literatūrā. Tas atspoguļo ciešanas, kuras izjuta gan māte, gan meita, pārdzīvojumus, ne tikai viņām, bet arī cilvēkiem, kuri cieta badu neauglības laikā, un pārmaiņu laiku, kurš iestājās pēc situācijas atrisinājuma. Kas kalpo par labu iespēju balstīt pamācošu lasāmvielu uz iepriekšzināma mīta sižeta. Līdzīgi kā tas tiek darīts arī fabulās, tā šajā gadījumā mīts kalpo par signālu un mācību kādā situācijā.

Atlasot konkrētās tekstvietas, kurās atainots Persefones tēls un mīts, ir iespējams saskatīt tajās simboliskas nozīmes, kuras attīstīt tālākai izpētei: zeme – pazeme, gaisma – tumsa, auglība – neauglība, mirstība – nemirstība, dzīvība – nāve. Šādus pretstatus iespējams izdalīt, jo Persefones tēls iemieso ļoti daudz simbolisku nozīmju. Notikumi, kas saista viņu gan ar zemi, gan pazemi, paver plašāku skatu punktu uz Persefones tēla un mīta simboliskumu.

Persefones mīts iemieso sevī, tagadējo un arī agrāko laiku svarīgu daļu t.i. gadalaiku maiņu. Pastāv uzskats, ka laikā pirms Persefones nolaupīšanas esot bijis vienmērīgs laikapstākļu plūdums, nebija pārāk auksts vai pārāk karsts. Visu cauru gadu laiks bijis labvēlīgs ražas vākšanai un jaunu sēklu dēstīšanai. Bet tad pēc Dēmetras skumjām ir iestājies zemei neauglīgs laiks trešdaļu no gada, kas šobrīd būtu skaidrojama ar ziemas sākšanos. Antīkās pasaules cilvēki nemācēja izskaidrot klimata maiņas, tāpēc kā risinājumu savai neziņai saistīja mīta notikumus ar meteoroloģiskajām izmaiņām dabā. Ņemot vērā, ka antīkajā pasaulē valdīja kosmocentriskais (Pasaules centrā dievi un visu skaidro caur mītiem) uzskats, ar kura palīdzību tika skaidrota pasaules iekārta.

Zeme simbolizē dzīvības došanu un tās saņemšanu atpakaļ. Zeme ir kā mātes simbols. Zeme un tātad arī auglība, gaisma un dzīvība Persefones mīta kontekstā iezīmē vienu trešdaļu gada, kad laiks uzplaukt ziediem un pamosties dabai, kad pāriet bargā ziema un Dēmetras sāpju laiks ir beidzies, jo viņas meita Persefone no Aīda valstības nokļūst atpakaļ mājās pie mātes. Saistībā ar to, ka Persefone daļu gada laika pavada uz zemes un daļu pazemē, ir radies gadalaiku maiņu mitoloģiskais izskaidrojums, jo tajā laikā kad Dēmetra savu meitu neredz, zeme ir neauglīga viņas skumju dēļ, bet laikā kad viņa savu meitu satiek, zeme uzplaukst un ir dzīvības pilna, jo auglības dievieti vairs nedomoka skumjas par meitas prombūtni. Daudzviet mitoloģijā zeme tiek attēlota kā jaunava, kura paliek stāvoklī no debesīm vai ūdens. Tomēr tas nav aiz laba prāta, jo tā tiek attēlota kā izvarošana. Arī Persefones gadījumā, viņas nevainība tiek atņemta ar spēku, kas kā nozīmīga aina tiek uzsvērtā mākslā un vēlāku laiku literatūrā, kur tiek atainota Persefones izvarošana, piemēram, slavenajā skulptūrā *The rape of Persephone* (Persefones izvarošana), kuru veidojis slavens itāļu skulptors un arhitekts Žans Lorenzo Bernīni (*Gian Lorenzo Bernini*), kur Aīds ir saķēris Persefoni un nelaiž vaļā. To var saistīt līdzībā ar Gaju (*gr. Γαῖα*), jo atsaucoties uz to, ka Gaja bija veidojusi savienību ar Tartaru (*gr. Τάρταρος*) viņa tika uzskatīta arī par mirušo aizbildni, kas saista šīs abas dievietes ar pazemi. Tāpēc arī Persefoni, savā ziņā, var saistīt ar zemes simbolizēšanu, jo abas ar Gaju ir cietušas līdzīgus likteņus. Viņas abas saista arī tas, ka caur sāpēm un ciešanām viņas abas ir ieguvušas savu varu. Tikai pēc tam kad ir piedzīvots

nepatīkamais, ir iespēja novērtēt vēlākās sekas, kas Persefones gadījumā ir vara. Bez ciešanām, kuras viņa piedzīvoja, viņa nebūtu bijusi tik skarba un cienījama valdniece vēlāk.

Visas lietas, kas plūst un aug, tika uzskatītas par dzīvības simboliem agrīnajās reliģijās - uguns attēloja vitālās alkas pēc pārtikas, ūdens tika novērtēts, pateicoties tā barojošajām īpašībām, augi - pateicoties to ziedēšanai pavasarī. Svarīgi ir pieminēt, ka visi simboli, kas attiecināti uz dzīvību, simbolizē arī nāvi. Pie tā var arī piemērot latīņu izteicienu, ko izteicis kāds mūks *Media vita in morte sumus*, kas nozīmē, ka dzīvē mēs esam arī nāvē. Šim latīņu izteicienam vēlākos laikos sekojis kā atbilde, kāda franču vēsturnieka un fiziologa Kloda Bernarda (*Claude Bernard*), izteiciens *La vie c'est la mort*, kas nozīmē, ka dzīve ir nāve. Tas saistāms ar to, ka viss, kas aizsāk dzīvību, to spēj arī iznīcināt, tā piemēram, ūdens var nopludināt visu, uguns var aizdedzināt. Bet kas attiecas uz ziediem, tad tie vairāk tiek saistīti ar Persefones nelaimēm un nāvi. Pēc mīta sižeta Persefone, pirms nolaupīšanas, ir vākusi ziedus pļavā, kur Zevs ir ļāvis uzplaukt skaistajām narcisēm. Šie ziedi spēcīgi piesaistījuši Persefones uzmanību, tāpēc Jaunava pieliekusies, lai noplūktu kādu no tiem (*καλὸν ἄθρομα λαβεῖν* (H.H.2.16.) (skaisto mantu satvert). Jāpievērš uzmanība tam, ka zieds oriģināltekstā Homēra darbā *Himna Dēmetrai*, tiek dēvēts par rotaļlietu. Šis apzīmējums norāda uz Persefones šķiršanos no bērņības, jo viņa sniedzas pakaļ ziedam tieši tā kā bērns sniegtos pakaļ rotaļlietai. Brīdī, kad Persefone paņem ziedu, no pazemes savos zirgu ratos izjāj Aīds, meiteni nolaupa un aizved pazemē, tādā veidā iezīmējot arī viņas bērņības beigas. Tātad, ja uz zemes nebūtu atradies šis skaistais zieds, pēc kura Persefone tā tīkoja, viņa būtu izvairījusies no nolaupīšanas un dzīves pazemē. Tas parāda, ka skaistums mēdz būt postošs, izvēloties noplūkt ziedu, Persefone izlemj arī pati savu likteni. Persefone skatās uz ziedu tieši tādā pašā veidā, kādā Aīds skatās uz viņu - meitene noplūc ziedu, jo viņa to grib, Aīds nolaupa meiteni tieši tā paša iemesla dēļ. Ziedi un to skaistums simbolizē arī nāvi, jo noplūcot ziedu, Persefone ir spiesta kļūt par pazemes valdnieci, viņas jaunavas tēls tiek izpostīts, bet zeme, Dēmetras skumju dēļ, kļūst tumša un neauglīga.

Persefones galvenie simboli un atribūti ir granātābols, sikspārņi, sēklas, scepteris, lāpa un neliela kastīte, ar kuru viņa ir attēlota klasiskajā grieķu mākslā.³⁷ Taču šos simbolus pārsvarā var piedēvēt pie viņas pazemes dzīves priekšmetiem un dzīvniekiem, izņemot granātābolu, kurš atbilst gan viņas zemes, gan pazemes dzīves atspoguļošanai.

Granātābols bija auglības simbols gan grieķiem, gan romiešiem, kā arī citām senajām tautām. Savu simbolisko nozīmi tas aizguvis jau senos laikos saistībā ar grieķu mitoloģiju.

---

³⁷ Kalniņa L., Zvirgzdis I. *Lielā mitoloģijas enciklopēdija* Jumava, 347.lpp.

Stāsts par Afrodīti vēsta, ka viņa ir bijusi pirmā, kas atvedusi granātkoku uz Krētu un to tur iestādījusi un aprūpējusi, tāpēc tas ir bijis svēts, jo tuvs dievieteī. Savu svētuma simbolisko nozīmi ieguvis saistībā ar jaunavām un laulībām, kuras tas simbolizē, balstoties uz Afrodītes pienākumiem un funkcijām. Tomēr tā nav vienīgā iespējamā simboliskā nozīme šim auglim, jo tas tiek uzskatīts arī par „nāves simbolu”. Tas nav gluži nāves nesējs, bet tā saistība ir arī ar pazemi. No mīta par Persefoni zināms, ka Aīds, pirms Persefoni palaidis pie Dēmetras, iemānījis tai granātābola sēklas, lai tā paliktu pazemē pie viņa. *ῥοιῆς κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιθεῖα λάθρη* (H.H. 2. 372.) (Slepus tai iedeва granāta kauliņu, saldu kā medus). (Interesanti šķiet tas, ka dažādos avotos informācija par sēklu skaitu atšķiras, citreiz tās ir trīs, citreiz sešas vai septiņas, kā novērojams šajā reizē tas ir viens kauliņš, no visa augļa kopumā. Sēklu skaits atšķiras gadalaiku ilguma dēļ, kas ir aizsākums mītam par gadalaiku miju.) Tāpēc arī turpmāk šis auglis kļuvis par simbolu Persefoni, un par sava veida atribūtu, ko var piedēvēt pazemes valdniecei. Lai gan šis auglis piedēvēts auglībai, nāvei un laulībai, tas simbolizē visu kopā. Aīds, iemānot šo augli, notur savu laulāto pie sevis, kas saistīts ar laulības dzīvi. Granātkoks ir bijis tuvs Afrodītei, kura to saistījusi ar jaunavām, kas, savukārt, noved atkal pie Persefones, jo pirms viņu nolaupīja Aīds, tā bijusi jaunava, un tas viņas tēlu padarījis tik maigu un trauslu pirms nolaupīšanas. Tomēr pēc sēklas apēšanas šis auglis ieguvis tumšu nokrāsu, jo tas ir bijis pavērsiena punkts Persefones iespējai tikt dzīvot gaismā un auglīgā pasaulē visu savu mūžu. Tātad šis auglis iemieso vairākas simboliskās nozīmes, kuras piemīt arī Persefoni, bet saistībā ar pētījuma nozīmi par Persefones tēla un mīta simboliskumu, ir jāpiekrīt vairāk auglīguma hipotēzei, jo šī augļa funkcijas sakrīt ar Persefones vienu no simboliskajām nozīmēm t.i. auglību.

Nereti Persefoni pavada arī citi simboli, kas ir saistīti ar zemi kā, piemēram ziedi matos, kas simbolizē dzīvību un auglību. Kā, piemēram, narcise, hiacinte, krokusi u.c. Tieši šīs puķes tiek pieminētas kā tās, kuras tikušas vāktas pļavā pirms jaunavas nolaupīšanas.

*„παίζομεν ἠδ' ἄνθεα δρέπομεν χεῖρεσσ' ἐρόεντα,
μύγδα κρόκον τ' ἄγανόν και ἀγαλλίδας ἠδ' ὑάκινθον
και ῥοδέας κάλυκας και λείρια, θαῦμα ἰδέσθαι,
νάρκισσόν θ', ὄν ἔφυσ' ὡς περ κρόκον εὐρεῖα χθών.* (H.H. 2.425.-428.)

Tā nu mēs rotaļās gājām un plūcām tur dažādas puķes-

Hiacintes un krokusus laipnos, un īrisus krāšņos,

Rožu pumpurus sārtos un lilijas brīnišķu skatu,

Arī narcises, zeme ko dāvā mums krokusiem līdzās.”

Tās ir zīmīgas arī ar to, ka ir pirmās puķes, kuras pavasarī uzplaukst, un rada prieku acīm. Līdz ar to tās ir pirmās auglīgās zemes pazīmes, kuras tiek piesauktas pie Persefones tēla, tātad iegūst simbolisku nozīmi auglības ziņā saistībā ar pazemes dievieti.

Persefones mīta daļā, kas ir saistīta ar ziedu vākšanu, svarīgu lomu ieņem narcise, jo šis zieds savā veidā ir tas, kas raisa turpmāko mīta darbības sižetu. Persefone liecās pēc skaistā zieda, kuru Zevs bija devis zemei, lai piesaistītu Persefones vieglo skatienu un novērstu viņas uzmanību no notiekošā.

„νάρκισσόν θ', ὃν φῦσε δόλον καλυκώπιδι κούρη,

Γαῖα Διὸς βουλήσι χαριζομένη Πολυδέκτη,

Θαυμαστὸν γανόωντα (H.H. 2. 8.-10.)

[lasīja] Narcisi arī, kam Gaja pēc Kronīda padoma lika

Polideiktam par patiku izplaukt jo krāšņai, lai meitu

Ziedvaidzi atvilinātu.”

Tātad jau sākotnēji no mīta interpretācijas ir saprotams, ka Persefones liktenis tiek izmainīts ar kāda cita roku. Vēl nepateiktā noruna starp Zevu un Aīdu par Persefones atdošanu pazemes valdniekam ir jau ņēmusi savu daļu notikumu virknē. Darba autore izsaka pieņēmumu, ka Persefone pati ir izvēlējusies krasas pārmaiņas savā dzīvē. Šādu pieņēmumu var pamatot ar domu, ka narcise tika saistīta ar nepatīkšanām. Tas lasītājam ir zināms no stāsta par Narcisu. Tomēr šādai domai nevar piekrist, jo Homēriskajā himnā tiek teikts, ka tas viss bija „izplānots” savā veidā, jo netiek minēta vienošanās starp Zevu un Aīdu pirms notikušā, tomēr tiek teikts, ka tieši šī puķe, kura ir brīnums gan dieviem, gan mirstīgajiem, ir uzplaukusi tieši tajā vietā, kur Persefone vāca ziedus. Ko patiesībā Zevs ir licis Gajai tur iedēstīt. Šis narcises zieds sasaista Persefoni ar auglību un skaistumu.

Zinot mītu par to, kā šī puķe ieguva savu nosaukumu, proti, ka kāds skaists jauniešs Narciss bija iemīlējies savā atspulgā tik ļoti, ka tas viņu pašu noveda līdz nāvei, tas raisa asociācijas ar Persefones likteni. Šis zieds kārtējo reizi simbolizē nāvi, jo sniegšanās pēc tā ir saistāma ar nepatīkamām sekām. Persefone parādīta kā būtne, kas varēja zināt, ka šis zieds nenes labas ziņas un būt piesardzīgāka, tomēr viņa neņēma vērā iepriekš zināmus notikumus, kas saistīti. Taisni otrādi - viņa stiepās pēc puķesar abām rokām, ἦ δ' ἄρα θαμβήσασ' ὠρέξατο χερσὶν ἅμ' ἄμφω (H.H.2.15.)(Apbrīnā

meitene sniedzās nu reizē ar abējām rokām jauko paijiņu tvert). It kā zinātu, ka kaut kas viņas dzīvē mainīsies un viņa to vēlas. Šis zieds simbolizē arī Persefones skaistumu un nevainību, viņas jaunību un zemes auglību, jo viņa ir skaistuma piemērs pirms nonāk pazemē. Šis brīdis, kad viņa sniedzās pēc šī zieda, ir izšķirošais arī simboliskā ziņā, jo tā ir pēdējā reize, kad Persefone tiek saistīta ar mirstību, zemi un nevainību. Turpmāk pēc nolaupīšanas viņa pazemē iemanto nemirstību, tumsu, neauglību un nāvi. Starp Persefoni un narcisi var saskatīt saikni, kas norāda uz zemes auglību, skaistumu un dzīvību. Narcise Persefones mīta kontekstā ir simbols, kas atdala pazemi no virszemes. Tas veido kontrastu starp divām Persefones „nokrāsām”. Viena no tām ir saistāma ar zemi, gaismu un auglību, bet otra ar pazemi, tumsu un neauglību. Narcise šajā mītā ir kā „veseris”, kas ļauj Persefoni būt gan mirstīgai, gan nemirstīgai, un pārvietoties no vienas vietas uz otru bez problēmām. Ko neviens cits izņemot Aīdu nespēj, jo no mirušo pasaules izkļūt ir sarežģīti, kā tas ir minēts jebkurā nostāstā par ceļojumu saistībā ar to. Vienmēr ir kāds pārbaudījums vai nosacījums, kuru nedrīkst pārkāpt. Turpretim Persefoni šī iespēja, pārvietoties bez raizēm, tiek sniegta no Aīda paša rokas. Tas, ka Aīds sniedz Persefoni brīvību pārvietoties starp mirušo un dzīvo pasauli bez sarežģījumiem, saskaņojas ar Persefones kultu - viņa savā ziņā kļūst līdzvērtīga savam vīram, kas varētu šķīst nozīmīgi rituālos iesaistītajām sievietēm.

Runājot par auglību, zemi, ražu un augu uzplaukšanas laiku, kā arī ražas novākšanas laiku, kas saistīts ar Persefones atgriešanos virszemē, nevar nepieminēt viņas simboliskās tēlu atainošanas ar vārpu pušķi rokās. Kā arī citreiz ar sēklām. Tās norāda uz pavasara un rudens laiku, jeb ražas sēšanas un vākšanas laiku. Līdzīgi kā Dēmetra atbild par zemes augļu labklājību, tā arī Persefoni tiek piedēvētas šīs funkcijas - viņa ir iemesls mātes skumjām un līdz ar to arī izmaiņām dabā. Viņas atgriešanās virszemē simbolizē dabas atdzimšanu, savukārt, viņas atgriešanās pazemē - visa dzīvā iznīkšanu jeb miegu. Bieži vien ir novērojams Persefones tēls atainots ar graudu vārpām un lāpu rokās tēlotājmākslā. (Lai gan Persefones atveidojumi skulptūras nav retums, tomēr konkrētu ziņu nav, kurš mākslinieks būtu atainojis tieši šāda apraksta figūru. Daudzas skulptūras ir bojātas laika gaitā (nav redzamas rokas), tāpēc nav iespējams sniegt konkrētu antīkā laika statujas piemēru). Lāpa simbolizē ceļa rādīšanu pazemē, bet vārpa simbolizē ražas labumu, laikā kad dieviete ir pie savas mātes Dēmetras ārpus pazemes. Lāpa norāda arī uz dievietes gudrību - ceļa rādīšana, neapšaubāmi, saistāma ar sava veida spēku un viedumu - tikai zinošais ir spējīgs rādīt ceļu tumsā - izvest no tās.

Papildus ziedu vākšanai, kas simbolizē auglību, tiek minētas arī sievietes, ar kurām Persefone vākusi ziedus.

*„Λευκίππη Φαινώ τε καὶ Ἥλέκτρῃ καὶ Ἰάνθῃ
καὶ Μελίτῃ Ἰάχῃ τε Ρόδειά τε Καλλιρόῃ τε
Μηλόβοσις τε Τύχῃ τε καὶ Ὠκυρόῃ καλυκῶπις
Χρυσῆς τ' Ἰάνειρά τ' Ἀκάστῃ τ' Ἀδμήτῃ τε
καὶ Ροδόπῃ Πλουτῶ τε καὶ ἱμερόεσσα Καλυψὼ
καὶ Στύξ Οὐρανίῃ τε Γαλαξάυρῃ τ' ἔρατεινῇ
Παλλάς τ' ἔγρεμάχῃ καὶ Ἄρτεμις ἰοχέαιρα (H.H. 2. 418.-424.)*

Kopā ar mani bij Leikipe, Elektra, Iante, Faino,
Kalliroja un Melita, Iahe, Rodeja arī,
Rožvaidze Okiroja un Mēlibose, un Tihe,
Hriseīda un Ianeira, un Akaste, Plūto;
Bij tur vēl Kalipso daiļā un Rodope, Admēte līdz ar
Mīlīgo Galaksauri un Urāniju, un Stiksu,
Bultraidi Artemīdu un Pallādu, saucēju cīņā. „

Dīvaini šajā mīta interpretācijā liekas tas, ka Persefone bija ar tik daudzām sievietēm vienā pļavā, kur starp viņām bija arī nozīmīgas dievietes kā Atēna un Artemīda, taču neviena no viņām nav dzirdējusi Persefones kliedzienu pēc palīdzības. Šādu interpretāciju par to, ka Persefone bijusi vienlaicīgi ar tik daudzām citām sievietēm pļavā, sniedz grieķu mitoloģija un literatūra. Savukārt romiešu mitoloģijā tiek teikts, ka Persefone ziedus esot vākusi viena. To varētu saistīt ar iepriekš izvirzīto hipotēzi, ka Persefone, iespējams, negribēja tikt glābta no Aīda, un pati vēlējusies nokļūt pazemē, kam sekotu varas iegūšana un mūžīga cieņa gan no dieviem, gan mirstīgajiem.

Sieviete, caur dažādiem laikiem, vienmēr ir simbolizējusi auglību, jo sniedz jaunu dzīvību. Tas parāda Persefones trauslumu un vieglprātību. Viņas uzturēšanās sievietes sabiedrībā ataino jaunavību un bezrūpību, kas saistās ar auglības laiku Persefones dzīvē. Puķu vākšana patiesi bija baudāms process Persefones uztverē *ἡμεῖς μὲν μάλα πᾶσαι ἀν' ἱμερτὸν λειμῶνα* (H.H.2.417.)(Ziedošā, mīlīgā pļavā mēs visas rotaļās gājām). Kas liek raisīt domas par to, ka viņai ļoti patika viņas gaišā un priekpilnā dzīve, kuru viņa baudīja virszemē. Tas neliecina par vēlmi tikt nolaupītai, vai mudināt domāt, ka ir griba izmainīt pašreizējo dzīves veidu.

Auglību Persefones tēlā raksturo vairākas lietas. Persefones mītā, daļā kur tiek pieminēta zemes atdzīvošanās un apkārtējo prieks par viņas atrašanos virszemē, tiek vēstīts par ziedu uzplaukšanu, zāles zaļošanu un dabas atmošanos, kā arī par dievu laimīgo atvieglotību, ka viss būs kārtībā un līdzsvarā. Tas norāda uz Persefones saistību ar auglību uz zemes. Lai gan Dēmetra ir patiesā zemes auglības dieviete, Persefones saistība ar zemes augļu un resursu došanu ir nenoliedzama, jo zeme nebūs auglīga, ja vien Persefone būs pazemē. Homēriskajā *Himnā Dēmetrai*, Dēmetra himnas beigās Persefoni piekrodina, ka viņa varēs atgriezties pie viņas un citiem dieviem tad, kad uz zemes sāks ziedēt puķes. Tas norāda uz Persefones saistību ar zemes auglību, piesaistot Persefoni auglībai, nevis auglību Persefoni.

εἰ δ' ἐπάσω, πάλιν αὖτις ἰοῦσ' ὑπ[ὸ] κεύθεσι γαίης]
οἰκήσεις ὥρέων τρίτατον μέρ[ος εἰς ἐνιαυτόν,]
τὰς δὲ δύω παρ' ἐμοί τε καὶ [ἄλλοις ἀθανά]τοισιν.
ὁππότε δ' ἄνθεσι γαῖ' ἐνώδε[σιν] εἰαρινο[ῖσι]
παντοδαποῖς θάλλῃ, τόθ' ὑπὸ ζόφον ἠερόεντος
αὖτις ἄνει μέγα θαῦμα θεοῖς θνητοῖς τ' ἀνθρώποις. (H.H. 2.398.-403.)

Bet, ja ko ēdusi tu, no jauna uz pazemes dzīlēm

Nāksies projām tev doties un trešdaļu gada tur palikt;

Divas trešdaļas būs pie manis un pārējiem dieviem.

Ikreiz, kad ziedonī zeme mums rotāsies smaržīgām puķēm,

Pacelties varēsi atkal no pazemes mūžīgās tumsas

Visiem dieviem un mirstīgiem ļaudīm par brīnumu lielu.

No visa iepriekšminētā izriet, ka Persefone kā jaunava un sieviete, protams, simbolizē dzīvo valstību, tomēr daudz lielāku simbolisko nozīmi iegūst tieši tad, kad zaudē savu jaunavību un kļūst par mirušo valstības valdnieci. Tieši tad, ciešā saistībā ar Dēmetru un tās funkcijām, Persefone kļūst par neaizstājamu aspektu dzīvības uzplaukšanai uz zemes. Ja viņa netiktu nolaupīta, tad dzīvo pasaulē vienmēr valdītu auglība un viss plauktu un ziedētu, tāpat tas tiktu uzskatīts par pašsaprotamu, savukārt Persefones pazušana (un auglības pazušana līdz ar viņu) piešķir dzīvo pasaules auglībai un skaistumam daudz lielāku nozīmi. Katru reizi, kad Persefone atgriežas pie mātes, līdz ar viņu atgriežas arī auglība - pazemes dieviete un dzīvo pasaules auglība kļūst par nedalāmām pasaules kārtības daļām.

3. PERSEFONES SAISTĪJUMS AR MIRUŠO VALSTĪBU

Pazeme, kas nostādīta kā pretstats zemei, parasti atainota drūmā noskaņā. Tā ir drūma, jo atņem dzīvību, nevis to dod. Pazeme daudzviet literatūrā atspoguļota kā elle, kur notiek sodīšana par dzīves laikā izdarītajiem pārkāpumiem vai neticību dieviem. Citur tā nostādīta pretstatā ar debesīm, jo debesis ir labā un gaišā nesējas, bet pazeme pārvalda tumsu. No sadalītajiem trim pasaules slāņiem - debesīm, zemes un pazemes - debesis ar zemi atspoguļotas kā stājušās laulībā. To var saistīt arī ar Persefoni, kura simbolizē zemi, jo ir auglības un ziedu nesēja, kamēr Aīds ir tumšās pazemes simbols. Tomēr pazeme vēlās arī sev daļu no tā, ko debesis vienmēr iegūst, un tā var skaidrot Aīda rīcību, kad viņš nolaupa Persefoni. Tiek izjaukts līdzsvars starp debesīm, zemi un pazemi. Tas vērojams Dēmetras skumjās un zemes neauglībā, ko arī var piedēvēt pie Persefones simboliskajām nozīmēm. Tieši tāpēc, ka pazeme atrodas nostāk no debesīm un zemes un ir kā pretstats, vairākos literāros avotos tā tiek raksturota kā tumšākā un nelabvēlīgākā vide, tajā valda drūma noskaņa, tā piepildīta ar mirušo dvēselēm. Kā vienu no literāriem avotiem, kur šī noskaņa skatāma, var minēt Homēra eposu *Odiseja*. Varoņa Odiseja ceļojums pazemē, kur viņu pie vārtiem sagaidīja mirušās dvēseles piķa melnā tumsā, ir spilgtākais piemērs. Pat saules dievs Hēlijs nekad nesmaida.

„ἐς βόθρον, ῥέε δ' αἷμα κελαινεφές: αἰ δ' ἀγέροντο

ψυχὰι ὑπέξ Ἑρέβευς νεκύων κατατεθνηώτων. (Hom.Od. 11. 36.-37.)

Tecēja asinis melnās, un mirušo dvēseles bariem

Mudīgi atlaidās šurp no tumšajām Ereba mītnēm”

Pazeme ir ne tikai nodalīta no visas pasaules, bet tā ir arī iedalīta vairākās daļās pati par sevi. Sākotnēji jau jāmin, ka pazemē dvēseles ievēd Hermejs, kurš tās aizved līdz zemes dziļu sākumam jeb pie Aherontas upes.³⁸ Kur tālāk seko pārceļšanās pāri Aherontas upei ar Hērona laivas palīdzību.³⁹ Taču sekojot, antīkās pasaules paražai, mirušajai dvēselei vajadzēja maksāt nodevu jeb monētu, kura mirušajam tika palikta zem mēles pēc nāves. Pretējā gadījumā dvēselei nāktos mūžam klejot gar Aherontas upes krastu.⁴⁰ Tālāk sekoja tikšana garām baisajam piecdesmit galvu sunim Kerberam (*Κέρβερος*)⁴¹, lai dvēsele vēlāk nevarētu izbēgt, jo viņš to būtu redzējis. Pēc tikšanās ar Aīda suni sekoja pazemes tiesa, kuru vadīja Krētas

³⁸ Homērs *Odiseja*. Rīga: Liesma, 1967, 341.lpp.1.-2. rinda

³⁹ Feldhūns A., Eiripīds. *Traģēdijas*. Rīga: Liesma, 1984. 12.lpp. 253.rinda

⁴⁰ Feldhūns Ā. *Antīkā komēdija* Rīga: Liesma, 1979. 146.lpp.180.rinda

⁴¹ Feldhūns Ā., Ģiezens A., Hēsiods. *Teogonija*. Rīga: Zinātne,1998.23.lpp. 310.-313.rinda

karāļi, brāļi Mīnojs un Radamants, jo viņi pratuši labi un taisnīgi valdīt. Viņi tiesas lēmumus dalījuši trīs daļās. Tās dvēseles, kuras dzīves laikā bijušas sliktas, tiks sūtītas uz Tartaru, tās kuras bijušas labas un iemiesojušas dievu žēlumu dosies uz Elizejas laukiem, taču trešā daļa bija tās kuras dzīves laikā nav bijušas ne ļaunas, ne labas, tad tās tika atstātas Asfodelas pļavā, kur bija visvairāk dvēseļu. Daļu no šīm pazemes vietām ir iespējams saskatīt Homēra *Odisejā* vienpadsmitajā nodaļā, kur Odisejs pazemē satiek mirušās dvēseles, kuras nāk no šīm dažādajām vietām.

Antīkajā literatūrā nav daudz iespēju saskarties ar ceļojumiem uz pazemes valstību, tomēr divi populārākie no tiem ir Odiseja ceļojums un Eneja nokļūšana pazemē. Vergilija eposā *Eneida* varonis Enejs dodas uz pazemi, lai satiktu savu tēvu. Pazemē viņš var nokļūt noraujot spožā, zeltainā koka zaru un aiznesot to Persefonei kā upura balvu, ko tā lūgusi. Šajā epā Persefone saukta par pazemes Junonu jeb *Juno infernae* (Verg. A. 6.136), kas ir aizgūts no Junonas (gr. Hēras), kas valda debesīs kā Jupitera (gr. Zeva) sieva. Tā ir galvenā dieviete debesīs, bet Persefone jeb romiešu Prozerpīna pielīdzināta šai debesu dievietei pazemē, lai uzsvērtu viņas varenumu un ietekmi, kas saistīta ar Aīda pārvaldīšanu. Tātad, uzsverot Persefones nozīmīgumu pazemē, ir iespēja pielīdzināt viņu kā simbolu Aīda valstībai, jo, domājot par to, nāk prātā tās valdnieks un valdniece, šajā gadījumā Persefone, kas simboliski iemieso sevī tumšo Tartaru. Arī pieminētie upuri, kuri jāsniedz dieviete, norāda uz nozīmību, ka ir jāizpelnās Persefones cieņa un labvēlība, lai spētu nonākt pazemē viņas dusmu neskarts. Taču tas nav vienīgais apzīmējums, ko Vergilijs savā eposā piešķīris dieviete. Tā ir nosaukta arī par košo Proserpīnu jeb *pulchra Proserpina* (Verg. A. 6.142), kas vairāk norāda uz laiku, kad viņa nebija nolaupīta un visu gadu dzīvoja ārpus pazemes, vācot krāšņus ziedus un dzīvojot kā neskarta jaunava. Pretstatam kāda viņa kļūst vēlāk.

Runājot par pazemes simboliem, kas saistīti ar Persefoni ir jāmin nelielā kastīte, kas citreiz attēlota Persefones rokās. Tā ir saistāma ar mītu par Psīhi un Kupidu jeb Erotu. Venēra bija greizsirdīga uz Psīhi par viņas skaistumu, tāpēc lika dēlam Erotam ievainot jauno meiteni ar mīlas bultu, kas liktu viņai iemīlēties neglītākajā briesmonī. Tomēr Erots pats iemīlējās meitenē. Venēra niknumā lika Psīhei darīt vairākus uzdevumus, kā vienu no tiem, nokļūt pazemē un palūgt Persefonei daļu sava skaistuma ievietot nelielā kastītē un atnest atpakaļ. Persefone izpildījusi meitenes lūgumu. Taču Psīhe pati atvērusi kastīti un aizmigusi ciešā miegā līdz Erots viņu neatmodināja. Acīmredzot antīkajā pasaulē Persefone uzskatīta par vienu no skaistākajām sievietēm arī pēc dzīves uz zemes. Ja citi tikuši sūtīti pēc viņas skaistuma, tāpēc arī vēlāk viņa tikusi attēlota ar kastīti rokās, uzsverot vēl vairāk savu

skaistumu, kura viņai ir tik daudz, ka var noturēt arī rokās ne tikai nēsāt pati. Tātad viņas skaistums ir kļuvis par viņas simbolu.

Lai gan Persefone atrodas pazemes valstībā ne pēc savas gribas, viņa pārvalda to ar gudru prātu. Antīko autoru darbos Persefones un Aīda valdīšana aizvien tēlota kā saskanīga. Homērs darbā *Odiseja* ir pieminējis, kurp Odisejam sava ceļojuma laikā būtu jānonāk, kā vienu no vietām viņš min pazemi, saucot to par Aīda un Persefones mītni.

„ἀλλ' ἄλλην χρῆ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἰκέσθαι
εἰς Αἴδαο δόμους καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης,
ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο,
μάντηος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι:
τῶ καὶ τεθνηῶτι νόον πόρε Περσεφόνηια. (Hom.Od.10.490.-494.)

Tomēr jums vajag vispirms vēl doties daudz garākā ceļā,

Ierasties Aīda mītnēs un arī pie Persefonejas,

Tēbiešu sirmgalvim tur, Teirēsijam, pareģim aklam

Padomu vaicāt, jo spriešanas spējas ir veselas viņam;

Arī tam mirušo valstī Persefone atstāja prātu.”

Pēc šāda apraksta ir noprotams, ka Persefone ieņem svarīgu lomu pazemes dzīvē, un pilda tur savus pienākumus, apdomājot katras rīcības sekas un iespējas. Lielākoties darbos, kuros ir pieminēta Persefone pazemē, cilvēki no viņas baidās un cenšas izvairīties, jo savas valdīšanas laikā par savām rīcībām pazemes valdniece guvusi biedējošu un niknu apveidu citu acīs. Lai gan interesanti ir tas, ka nevienā literārā darbā nav iespēja izlasīt par to, kādus tieši ļaunus darbus viņa veikusi. Lielākoties visur kur pazemes skaistule pieminēta, viņa ir palīdzējusi zemes dzīļu viesiem.

Homēra eposā *Odiseja*, varoņa Odiseja ceļojuma laikā pazemē, tiek pieminēta arī Persefone. Šajā eposā viņa tiek uzrunāta kā pazemes dieviete. Tomēr pirmajā pieminēšanas reizē tā netiek minēta kā gaiša būtne, bet kā drausmīgā Persefoneja (Hom.Od.11.47.), katru reizi, kad Odiseja stāstā par pazemes apmeklējumu tiek minēta Persefone, tā tiek saukta citā vārdā, kas vedina domāt par viņas vairākām simboliskajām nozīmēm. Nosaucot viņu par drausmīgu, nāk prātā viņas saikne ar pazemi, jo tajā viņa valdīja ar pilnu atdevi. Tas gan nebija saistībā ar Aīdu, lai viņam iepatiktos vēl vairāk, vai lai atbildētu ar mīlošu sirdi atpakaļ uz viņa jūtām, bet redzams, ka viņai pašai patika pārvaldīt pazemi un just varu plūstam caur

viņas ķermeni. Pārvaldot pazemi, viņa nav bijusi žēlīga visu laiku, (kā to liek noprast autoru sniegtie apzīmējumi valdniecei) tomēr ir bijušas reizes, kad Persefone ir palīdzējusi pazemē nonākušajiem. Tā, piemēram, stāstā par Orfeju un Euridīki, kur Persefone atļāvusi Orfejam vest savu mirušo sievu Euridīki atpakaļ uz zemi. Tātad Persefones stingrā valdīšana pazemē tomēr nav bijusi akmenī cirsta, jo ir bijuši izņēmumi dvēseļu paturēšanā. Nākamajā reizē, kad Homērs piemin Persefoni, viņa tiek saukta par slaveno Persefoneju (Hom.Od.11. 213.) – epitets *slavenā* pievienots tālab, ka viņa ir varenā Zeva meita un pazemes valdniece. Varenību senais autors izceļ, jo viņa spēj ietekmēt norises, kas viņam svarīgas pazemē, t.i. mirušo dvēseļu redzēšana un konkrētu cilvēku sastapšana tajā. Tomēr arī šajā reizē varenība tiek izteikta ar tumšu nokrāsu, jo Odisejs domā, ka dieve viņu māna, sūtot viņa mātes garu, lai tam būtu lielākas skumjas. Visu eposa laiku, kurš iekļauj pazemes apmeklējumu, Odisejs izjūt dziļu cieņu un sava veida bijību pret Persefoni. Tas pastiprina viņas kā valdnieces un dieves tēlu, un simbolisko nozīmi par pazemi.

Homēra *Himnā Dēmetrai* neauglība, ko simbolizē Persefones tēls, saistāma ar laiku, kuru viņa pavada pazemē, kur neplaukst puķes, neaug zāle un zvēri neskraida pļavās. Pazeme vienmēr tiek aprakstīta kā drūms, neauglīgs, miglas pilns nostūris, kurā neviens nevēlas atrasties no brīvas gribas. Persefones pienākumi pazemē ir to pārvaldīt pēc labpatikas, kas iekļauj arī dāvanu un upuru saņemšanu, ko Aīds ir noteicis kā obligātu pienākumu visiem, kuri vēlas iegūt valdnieces labvēlību.

„ἔνθα δ' εὐῶσα

δεσπόσσεις πάντων ὅποσα ζῶει τε καὶ ἔρπει,
 τιμὰς δὲ σχήσησθα μετ' ἀθανάτοισι μεγίστας.
 τῶν δ' ἀδικησάντων τίσις ἔσσεται ἡμᾶτα πάντα,
 οἳ κεν μὴ θυσίησι τεὸν μένος ἰλάσκωνται
 εὐαγέως ἔρδοντες, ἐναίσιμα δῶρα τελοῦντες. (H.H.2. 364.-369.)

Man kļuvusi sieva, tu valdniece būsi

Itin visam, kas dzīvo un kust, un dievību vidū

Parādīs allaž tev, Persefoneja, vislielāko cieņu.

Atmaksā bargā uz laiku laikiem tos nekrietnos gaida,

Kuri sev vēlību tavu ar upuriem nepūlas iegūt,

Nenes tev bijīgu prātu, kā pienākas, bagātas veltes. „

Tomēr interesanti ir tas, ka Persefone savu jaunavas dabu saglabā visu „reputācijas” laiku. Nevienā brīdī netiek minēts, ka viņa būtu gādīgā māte, vai mīlošā sieva. Tas, protams, skaidrojams ar to, ka viņa savam vīram Aīdam nedāvāja nevienu bērnu viņu kopā būšanas laikā. Kas tomēr savā ziņā norāda uz neauglību, jo ir pieņemts, ka laulībā vajadzētu būt lauriem, ko nesusi kopdzīves mīla. Tas bijis populāri gan agrāk, gan arī vēljoņām. Par Auglīgu ģimeni tiek uzskatīta tā, kurā ir bērni. Persefones gadījumā bērnu neesamību var saistīt gan ar neauglīgo vidi, kurā tā uzturās, gan ar piespiedu laulībām, kuras tā nevēlējās. Lai gan par neesošu vēlmi stāties laulības dzīvē nepārtraukti uzsver Dēmetra, nevis pati Persefone. Ironiski šķiet tas, ka jaunava, kura reizē simbolizē auglību var simbolizēt arī neauglību. Abos gadījumos, saglabājot jaunavas tēlu. Tā it kā laiks būtu apstājies un nekustās nevienā virzienā. Tomēr, turpinot domu par Dēmetras sāpēm un nedienām, kamēr meita ir pazudusi, nevar nelikties dīvaini, ka meitas meklējumu laikā satiktās personas ceļā arī uzsver mātes sāpes, nevis meitas iespējamus ievainojumus vai pāri darījumus, kurus tā guvusi laupīšanas laikā. Tā arī darījusi vēlākā Persefones pazemes palīdzē Hekate, satiekot Dēmetru, spriežot pēc grieķu literatūras versijas.

„τίς θεῶν οὐρανίων ἢ ἐ θνητῶν ἀνθρώπων

ἤρπασε Περσεφόνην καὶ σὸν φίλον ἤκαχε θυμόν; (H.H.2 55.-56.)

Kurš gan no debesu dieviem un mirstīgo cilvēku saimes

Aizvedis Persefoneju un sāpinājis tev sirdi? „

Persefone atgriežoties no pazemes dzīlēm uzreiz izstāsta visu notikušo kas bijis, atskaitot, to kas noticis laikā, kad viņa atradusies pazemē. Varētu šķist, ka viņa to darījusi nesavtīgu iemeslu vadīta, lai mātei nevajadzētu klausīties briesmu lietas un uztraukties vēl vairāk, tomēr Persefones uzvedība šķiet rāma un mierīga. Viņa negaužas, ka pazemē būtu klājies slikti, tāpēc tas vedina domāt, ka tas ir tikai „teātris”, ko viņa izspēlē, slepus priecājoties, ka tiks pie varas pazemē un nebūs atkarīga no pārāk uztrauktās mātes jūtām, kura viņu pieskata un nelaiž ārā no redzesloka ne brīdi. Tā vien šķiet, ka Persefone nav tik nelaimīga kā Dēmetra domā. Protams, neizpaliek meitas jūtas pret māti, tādejādi ne viss ko Persefone teikusi atgriežoties ir bijis meli. Tomēr viss kas noticis līdz šim ataino Persefoni kā meiteni, kura vēl nevar tikt vaļā no mātes pārlietu lielās uzraudzības, bet vēl pati viņa nezina kā tieši turpmāk rīkoties, izņemot to, ka viņas rokās gulsies liela vara un cieņa no visu citu puses.

Līdzīgi kā uz zemes, kur Persefone tika nolaupīta, atradās ziedu lauki netālu no Eleisīnas, tā arī pazemē tiek minēta pļava, kurā ir gaisma un ziedi, kā var noprast no mīta

atainojuma. Vergilija *Eneidā* tiek vēstīts, ka Persefonei pie viņas pils pazemē, atradās lauki, kuros zaļoja zāle, spīdēja saule un bija sastopama laime. Spriežot pēc mīta un nostāstiem, Aīds esot dāvājis Persefonei šo pļavu, lai tā varētu lasīt ziedus arī tad, kad viņa atrodas pazemē. Šis lauks ir kā mierinājums valdniecei, lai nebūtu jāvēro nepārtrauktā tumsa un šausmas. Tas atradies netālu no Tartara beigām un pazemes izejas.

*„His demum exactis, perfecto munere divae,
devenere locos laetos et amoena virecta
fortunatorum nemorum sedesque beatas. (Verg. A. 6.637.-639.)*

Beidzot, kad bija viss veikts un valdniecei atnestas balvas,

Nonāca viņi pie laimības laukiem un tīkamiem mauriem,

Tur, kur ir laimīgo birzis un svētlaiques mierīgās mītnes. „

Šīs pļavas un meži, kas neiemieso mūžīgo tumsu pazemē, esot radītas priekš tiem, kuri savā dzīves laikā virs zemes nav grēkojuši un ir devuši kādu labumu citiem. Šajā saules apspīdētajā vietā varēja atrasties tikai šķīstās dvēseles. Mitoloģijā un arī dažos literārajos avotos, tie raksturoti kā Elizejas lauki, kuros labās dvēseles nonāk pēc pazemes tiesas, kurā lemj dvēseles labumu vai sliktumu, pēc nodzīvotā laika uz zemes.

Persefones laiks pazemē ir saistāms ar neauglības laiku uz zemes, no kā izriet, ka tajā laikā nekur nav auglības, neviena vieta nesniedz augļus, jo pazeme neko nerada, tā tikai paņem. Tātad Persefone pati ir simbols neauglībai, jo nes šo smago nastu, kas viņu saista ar Aīda valstību. Jāpatur prātā, ka Persefone ir sieva Aīdam, kurš atbild par mirušajiem, un ir izslavēts grieķu mitoloģijā ar neauglības nešanu sev līdzī. Persefone manto daļu no šīs vīra īpašības, jo arī iemieso sevī saikni ar nāves valstību. Literāros avotos, piemēram, Homēra *Īliadā* 9.nodaļā 457.rindā Persefone nosaukta par drausmīgo, kas vedina uz domām par Persefones ļauno valdnieces dabu, par pazemes apmeklējumiem ir teikts, ka Persefone tajā valda kaislīgi, turklāt pieminēts, ka viņa nav no iejūtīgākajām dievietēm. Iespējams tieši tāpēc viņa pazīstama kā dieve, pie kuras nevar ierasties bez dāvanas, ja nepieciešams iegūt viņas labvēlību. Savukārt, dzejnieka Pindara darbā *Olimpieši*, 14. Dzejolī minēts, ka Persefones mājas ir pie tumšās sienas, kas liek domāt par to, ka pazeme ir Persefones nevis Aīda mājas, un, ka Persefone valda tur ar kaisli un prātu. Vergilija *Eneidā* 4.nodaļā 698.-699. rindās teikts, ka Persefone pēc Dīdonas nāves, gribējusi viņai nogriezt matus un ziedot pazemes Orkam (Par ko diemžēl turpmākas informācijas nav, kāpēc jāveic šāda darbība), kas norāda

uz taktisku un apdomātu valdīšanu un rīcību. Pildot pazemes pienākumus pēc paredzētajām normām.

Katrs autors, kurš ir izmantojis mītu par Persefoni, ir piešķīris viņai kādu no simboliskajām nozīmēm, nenosaucot tās konkrēti, bet liekot lasītājam to saskatīt neapzināti. Persefonei netiek piešķirti pavārdi, caur kuriem varētu atšifrēt simboliskumu tēlā vai mītā. Galvenokārt tā tiek uzrunāta kā skaistā dieviete.

*„πότνια, ἀγλαόδωρ, ὠρηφόρε, Διοῖ ἄνασσα,
αὐτὴ καὶ κούρη περικαλλῆς Περσεφόνη (H.H.2. 492.-493.)*

Varenā Dēo, tu, ražas un svētības devēja dieve,

Arī tu, Persefoneja, tās meita ar brīnišķu vaigu. „

Bet netiek nosaukta cita īpašība viņas raksturā vai izskatā, viņu uzrunājot, kas palīdzētu atklāt vēl kādu viņas simbolisko nozīmi. Par skaisto dievi viņu galvenokārt, uzrunā citi dievi. Jo atšķirīgos literatūras avotos, atkarībā no tā, kādā stāstā šī dieve iesaistīta, tā tiek saukta īpašības vārdos ar negatīvu konotāciju, lai pastiprinātu kādu konkrētu rakstura iezīmi.

Kā jau iepriekš tika minēti vairāki simboli, kuri piedēvēti Persefonei, tie ir saistāmi pārsvarā ar pazemes dzīvi. Tā, piemēram, lāpa, kura vairākkārt tiek atveidota Persefones rokās. Lāpa tiek piešķirta kā atribūts vairākām dievībām.

Piemērām, Hekatei (*Ἑκατη*), kura mīt pazemē un ir atbildīga par maģiju, burvestībām, nakti, mēnesi, spokiem un nekromantiju. Par viņas palīgu un sargu tiek uzskatīts Kerbers, pazemes briesmīgais daudzgalvainais suns. Pēc tam, kad Dēmetra atrada Persefoni, Hekate kļuva par Persefones un Aīda palīdzi pazemē.

Taču lāpas esamību Persefones rokās var skaidrot vairākos veidos. Kā viens no tiem ir saistāms ar iepriekš minēto Hekati, kura Persefones prombūtnes laikā (Kad Aīds viņu bija nolaupījis) palīdzēja Dēmetrai meklēt meitu tumsā spīdinot ar savām lāpām, ar kurām attēlota visur. Tas iespējams kalpo kā par vienu no iemesliem, kāpēc arī Persefonei ir lāpa, lai viņa nekad vairs neapmaldītos, lai viņu redzētu pazemē un lai citiem spētu rādīt ceļu. Nevar izslēgt arī ideju par to, ka tā tomēr ir Hekates lāpa Persefones rokās, jo viņa paliekot par palīdzi Persefonei pazemē, iespējams iedevusi šo lāpu un tā abas sasaista. Tomēr skaidri to nevar zināt. Taču ir vēl kāda iespējamība, kas attaisnotu Persefoni ar lāpu rokās. Ņemot vērā, ka pazemes dieve diezgan bieži ir palīdzējusi Aīda valstībā nonākušajiem gan dzīviem, gan dvēseļu veidā, viņas lāpa ir bijusi tā, kas rādījusi ceļu biežajā pazemes tumsā, tiem kas

nomaldījušies. Sengrieķu mitoloģijas variantā Persefonei tiek piešķirta lāpa kā simbols, jo Dēmetra meitas meklējumu laikā, esot gājusi deviņas dienas pa pasauli ar lāpu rokās.

*„έννημαρ μὲν ἔπειτα κατὰ χθόνα πότνια Δηὼ
στρωφᾶτ' αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχουσα, (H.H.2 47.-48.)*

Veselas deviņas dienas bez mitas pa pasauli visu

Klīda dziņā Dēo ar iedegtiem gaismekļiem rokās; „

Tādējādi vēlāk Persefone rokās tur lāpu kā saistību ar māti un atgādinājumu par mātes ciešanām, viņas nolaupīšanas laikā.

Kā vēl viens pazemes simbols Persefonei dažreiz tiek pielīdzināts sikspārnis. Tas saistīts ar Persefones nonākšanu tumsā un pazemes pakļautībā, ko var saistīt ar sikspārņiem kā nakts dzīvniekiem, jo tie dienas laikā ir aizmiguši savās tumšajās alās. Iespējams tie tikuši izmantoti arī kā upurdzīvnieki antīkajā pasaulē, veicot kādu rituālu par godu Persefonei. Bet skaidru ziņu par to nav. Homēra *Odisejā* divdesmitceturtajā nodaļā tiek teikts, ka dvēseles, kuras nāca ar Hermeju švīkstēja kā sikspārņu spārni, mesdamās bariem uz priekšu kā to dara šie tumšie dzīvnieki. Tāpēc arī Persefonei dažreiz tiek piedēvēts sikspārņa simbols, jo viņa ir atbildīga par dvēselēm, kuras līdzīgi kā sikspārņi mīt pazemes alās.

Lai gan spriežot pēc visiem avotiem, kuros iespējams saskarties ar Persefones labpatiku valdīt pazemē, šķiet liels pagodinājums šāda vara, kas nonākusi jaunavas rokās, tā tomēr tāda šķiet tikai viņai pašai, jo ne viņas māte, ne arī citi senās pasaules varoņi, izņēmuma kārtā, tā nedomā. Tas ļoti spilgti izceļas domā, kuru slavenais grieķu varonis Ahillejs izteicis sarunā ar Odiseju, kamēr tas bijis pazemē.

*„βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλω,
ἄνδρι παρ' ἀκλήρω, ὃ μὴ βίωτος πολὺς εἶη,
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν. (Hom.Od.24.489.-491.)*

Vēlos, lai pievienots kā kalps kalpoju citam,

Vīram blakus bez nekā, [kaut vai lai] dzīvē nebūtu daudz,

Nekā dvēselēm kas gājušas bojā būt par pavēlnieku.

Secinājumi

1. Persefones mīts mūsdienu literatūrā tiek izmantots, jo atspoguļo vairākas slēptās ziņas. Kā, piemēram, ciešanas, pārdzīvojumi, pārmaiņu laiks. Ciešanas, kuras ir gan Dēmetrai, gan Persefonei mūsdienu literatūrā ir vairākkārt apspēlētas ar mūsdienu problēmu risināšanu kā pamatu ņemot mīta notikumus. Arī pārmaiņu laiks, kas ir populāra daļa no mīta, tiek izmantots samērā bieži. Pārsvarā šis aspekts ir pārveidots romānu veidā, kur pusaudze cīnās par savu viedokli ar māti. Persefone, dažubrīd, šādu līdzīgu iespaidu par sevi rada arī antīkās pasaules mīta izklāstā.

2. Kā svarīgu aspektu par mīta simbolisko nozīmi var minēt gadalaiku miju, kura skaidrojumu antīkā pasaule aizgūst tieši no šī mīta par Persefones nolaupīšanu. Ņemot vērā, ka gadalaiku maiņa vēl joprojām ir aktuāla parādība, taču nu jau tam ir zinātnisks izskaidrojums, tas liecina, ka šīm mītām agrāk bijusi liela nozīme tā laika cilvēkiem, kuri pasaules notikumus skaidroja ar mītu palīdzību. Par laiku maiņu saistībā ar mītu vislabāk ir iespējams saskarties Homēra darbā *Himna Dēmetrai*.

3. Persefones tēls simbolizē jaunavas šķīstumu, vieglprātīgumu, naivumu un tajā pašā brīdī arī aukstasinīgu raksturu, stingru nostāju, ciešanas. Šīs pārvērtības skaidrojamas ar laiku pēc viņas laulībām ar Aīdu. Jo pirms viņa nonāk pazemē, viņa ir šķīstuma etalons, taču vēlāk pārvēršas par auksto valdnieci, no kuras baidās gan dzīvie, gan mirušie, kā tas novērojams Homēra un Vergilija darbos, aprakstos par ceļojumiem uz pazemi. Persefones tēla transformāciju var pielīdzināt kultiem, kuri tapuši par godu viņai un viņas mātei, kuru laikā dvēselei jāiziet iniciācijas process, lai attīrītos un purificētu dvēseli. Tā arī persefone caur sava veida ciešanām, saņēmusi savu daļu laurus, ko plūkt, jeb varu pār pazemi.

4. Persefones mīts simbolizē arī bērnības beigas. Laiku kad Persefone vairs nav bērns, par kuru Dēmetrai jāuztraucas, bet vēl nav pieaugusi sieviete, kas pilnībā par sevi pastāvētu. Tas atspoguļojas gan mīta sākumā, gan kopumā visā mītā. Sākumā, kad Persefone lasa ziedus pļavā un sniedzoties pēc tiem kā bērns pēc mantiņas, un vēlāk jau, kad viņa saprot notiekošo par to, ka būs jādzīvo un jāvalda pazemē. Taču pilnībā, atteikšanās no vienas vai otras lietas, nav novērojama, jo Persefone ir sajūsmināta abos dzīves variantos. Tas tiek parādīts *Himnā Dēmetrai*, sākumā puķu vākšanā un beigās, kad Persefoni no pazemes atpakaļ pie mātes atvedis Hermejs.

5. Persefones mīts izmantots kā naivuma maska, kas aizsedz iespējamo vēlmi savā veidā "pašiznīcināties". Jaunavai jau sākotnēji vajadzēja nojaust par pārmaiņu tuvošanos,

jo antīkajā pasaulē ļoti daudzas lietas simbolizē iepriekš zināmas lietas, piemēram, negaiss nozīmē Zeva dusmas, kas visiem zināms, tā arī narcises pēkšņā uzplaukšana pļavā varēja liecināt par postošajām sekām, ja būs saskare ar to. Ņemot vērā mītu par Narcisu. Tāpēc Persefones pēkšņā aizrautība nav līdz galam ataisnojama kā paties naivums, jo viņa varēja zināt, ka šis zieds nenes labu vēsti. Tādējādi viņas rīcība iespējams bijusi apzināta.

6.Mīta daļa, kurā stāstīts par ziedu vākšanu pļavā, ietver sevī simbolisko nozīmi par auglību. Šis ir laiks saistīts ar Persefones atrašanos virszemē un laiku pirms nolaupīšanas. Persefones dzīvi var sadalīt divās daļās, auglības laikā, kad viņa ir virszemē un neauglības laikā, kad viņa ir pazemē. Tātad Persefones tēls sevī ietver divas pretējas nozīmes, bet katru no tām atspēko ar lielu saistību tajās jomās.

7.Mīta daļa, kura iekļauj Persefones nevainības zaudēšanu ir kā “atpēriena punkts” viņas simbolam, kas saistīts ar zemes auglīgo vai neauglīgo laiku. Tas reizē ir arī laiks kad šie simboli piesaista Persefones saistību Dēmetrai, jo abas iemieso līdzīgas spējas, viņas abas dod zemei auglību. Šajā laikā, kad abas ir apvienotas, izveidojas vairāki kultu un mistērijas, kuri pastāv par godu dievietēm.

8.Laiks kad Persefone ir pazemes valdniece, ir ļoti atšķirīgs no laika kad viņa ir uz zemes. Viņas raksturs ļoti krasi izmainās. Uz zemes viņa ir gaišā, naivā būtne, taču pazemes dzīvē ir valdniece, kuras likumi jāievēro, viņas prāts ir nosvērts, un rīcības apdomātas. Kā tas novērojams Homēra *Odisejas* aprakstos. Tāpēc iepriekš minētais naivums un neziņa vērtējami tikai kā aizbildinājums jau zināmai rīcībai. Persefone iespējams ir skatāma kā situācijas aprēķinātāja.

9.Persefones mīts nesniedz informāciju par to, ka pazemes dievietei ar Aīdu būtu bijis bērns. Arī no mitoloģijas kopumā ir zināms, ka abu laulību laikā nav bijušas atvases. Kas saistāms ar neauglības simbolizēšanu. Interesanti ir tas, ka Persefone vienlaikus ir gan auglības, gan neauglības simbols. Tas, šķietami, ir kā laika apstāšanās, jo viņa mūžīgi ir jauna un skaista, bet nekas nenotiek uz priekšu. Iespējams šis tēls ir radīts, lai tas kalpotu kā simbols, kas reizē nes auglību un sēj postu. Lai ar šo simbolu un mītu varētu skaidrot, neizprotamās pasules lietas.

Izmantotā literatūra un avoti

Antīkie avoti:

1. Homērs *Odiseja* Rīga: Liesma, 1967
2. Feldhūns Ā. *Afrodīte mirdzošā tronī..., Homēra himna Dēmetrai*. Rīga: Zinātne, 1994
3. Feldhūns Ā. *Antīkā komēdija. Aristofāns. Vardes*. Rīga: Liesma, 1979
4. Feldhūns Ā. Ģiezens A., *Hēsiods. Teogonija*. Rīga: Zinātne, 1998
5. Feldhūns Ā. *Eiripīds. Traģēdijas*. Rīga: Liesma, 1984
6. Vergilijs *Eneida* Rīga: Liesma, 1970

Zinātniskā literatūra:

1. Autoru kolektīvs *Literatūras teorija* Rīga: Zvaigzne, 1967
2. Cuddon J.A. *Literary Terms and Literary Theory* London: Penguin books 1998
3. Claude L.S. *Structural Anthropology* <http://mural.uv.es/madelro/myth.html> (skatīts 02.04.2015.)
4. Jackson H. And Zē Amvela E., *Words, Meaning and Vocabulary: An Introduction to Modern English Lexicology*, Continuum 2007
5. Kessler S. *Theories of Metaphor Revised : Against a Cognitive Theory of Metaphor: an Advocacy of Classical Metaphor*, Logos Verlag Berlin GmbH 2013
6. Kursīte J. *Dzejas vārdnīca* Rīga: Zinātne, 2002
7. Laua A. *Latviešu leksikoloģija* Rīga: Zvaigzne, 1981
8. M.A.K. Halliday and Yallop C. , *Lexicology: a short introduction*, Continuum 2007
9. Valeinis V. *Literatūras teorija* Rīga: Zvaigzne, 1982
10. Valeinis V. *Ievads literatūrzinātnē* Rīga: Zvaigzne, 2007
11. Veidemane R. *Izteikt Neizsakāmo: lingvistiskā poētika* Rīga: Liesma, 1977
12. Rubenis A. *Cilvēks mītiskajā pasaules ainā* Rīga: Zvaigzne, 1994

Uzziņu literatūra:

1. Autoru kolektīvs *Mitoloģijas enciklopēdija* Rīga; Latvijas enciklopēdija, 1993
2. Dr. Bīdermanis H. *Lielā simbolu enciklopēdija* Rīga: Jumava, 2002
3. Bulfinch T. *Myths of Greece and Rome* Penguin books 1979 Viliss R. *Pasaules mītu vārdnīca no A līdz Z* Rīga: Zvaigzne, 2005
4. Cepīte I. *Herdera vārdnīca „Simboli”* Rīga: Pētergaiļa bibliotēka, 1993

5. Csapo E. *Theories of Mythology* Blackwell publishing 2005
6. Graves R. *The Greek Myths: volume one* New York: Braziller G.,INC. 1957
7. Goodrich L.N. *Ancient Myths* New American Library 1960
8. Hamilton E. *Mythology: Timeless Tales of Gods and Heroes* New American Library 1969
9. Morford M.P.O. and Lenardon R.J.L. *Classical Mythology* Oxford University Press 1999

Leksikoni un vārdnīcas:

1. Autoru kolektīvs *Latīņu- latviešu vārdnīca* Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1955
2. Liddell and Scott`s *Greek- English Lexicon* Simon wallenberg press 2007

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs Persefones mīts literārajos avotos: simboliskais aspekts (Myth of Persephone in Literary Sources and its Symbolic Aspect) ir izstrādāts Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai

Autors: Maruta Gasaite

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Docente *Dr.philol.* Brigita Cīrule

Recenzents: Lektore *p.i. Mg.hum.Philol.* Ilona Gorņeva

Darbs iesniegts Klasiskās filoloģijas nodaļā: __.__.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: lektora *p.i. Mg.hum.Philol.* Līva Bodniece

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: Līva Bodniece